

Matej Bárta, Radovan Ďurana

SILA TRHU - AKO POSILNIĚ JEDNOTNÝ TRH EÚ NA ĎALŠÍCH 30 ROKOV

SILA TRHU - AKO POSILNIŤ JEDNOTNÝ TRH EÚ NA ĎALŠÍCH 30 ROKOV

Autori: Matej Bárta, Radovan Ďurana

INESS, Bratislava, 2024

Úvodný obrázok: Pexels.com

OBSAH

ZHRNUTIE.....	4
ÚVOD.....	5
KAPITOLA 1: VÝZNAM JEDNOTNÉHO TRHU A JEHO POZITÍVNY VPLYV NA SLOVENSKÚ EKONOMIKU.....	5
Konvergencia.....	6
Rozvoj obchodu.....	7
Pohyb kapitálu (Priame zahraničné investície).....	9
Pohyb pracovnej sily.....	11
Ďalšie výhody.....	12
KAPITOLA 2: BARIÉRY A VÝZVY SPOJENÉ S JEDNOTNÝM TRHOM.....	13
Obchod so službami.....	13
Presadzovanie legislatívy.....	15
Kapitálové trhy.....	17
Štátna pomoc.....	18
Trh práce na jednotnom trhu.....	20
Licencie na výkon povolania.....	20
Teória za licenciami.....	20
Rozsah regulácie povolaní na Slovensku v porovnaní s jednotným trhu EÚ.....	21
Ekonomické dopady licencií na výkon povolania.....	22
Platformová práca.....	24
Regulácie a prekážky obchodu.....	25
Udeľovanie povolení.....	25
Netarifné opatrenia (NO) a netarifné bariéry (NB).....	26
ESG.....	27
Digitálne trhy.....	28
Zákon o digitálnom trhu (DMA).....	28
Zákon o digitálnych službách.....	29
Umelá inteligencia (AI).....	30
KAPITOLA 3: POLITICKÉ A STRATEGICKÉ ODPORÚČANIA.....	32
Jednotný trh by mal stáť na prvom mieste v prioritách EÚ.....	32
Odvážnejší prístup k presadzovaniu právnych predpisov EÚ.....	32
Liberalizácia licencií na výkon povolania, trhu práce a sektora služieb.....	34
Zníženie regulačného zataženia pre konkurencieschopnejší jednotný trh.....	35
Digitálne služby a digitálne trhy.....	36

Konkurencieschopnejšia Európa.....	37
ZDROJE.....	39

ZHRNUTIE

Vstup Slovenska do Európskej únie 1. mája 2004 znamenal súčasne aj vstup na jednotný trh, ktorý je jedným z najdôležitejších úspechov európskej integrácie a základom hospodárskeho rozvoja EÚ. Jednotný trh predpokladá voľný pohyb tovaru, služieb, osôb a kapitálu v rámci EÚ, pričom jeho cieľom je dosiahnuť, aby tieto toky boli rovnako voľné ako v rámci členských štátov.

Jednotný trh bol zavedený na základe predpokladov, ktoré ekonomická veda vyučuje stovky rokov. Voľný obchod, bez colných a rôznorodých prekážok zvyšuje blahobyť všetkých jeho účastníkov. To je aj prípad Slovenska, ktoré podľa viacerých odhadov patrí medzi krajiny, ktoré získali najviac. Ekonomické benefity jednotného trhu mnohonásobne prevyšujú objem získaných prostriedkov z európskeho rozpočtu, podrobne ich popisujeme v prvej kapitole.

Úplná realizácia jednotného trhu bez akýchkoľvek prekážok pravdepodobne nikdy nebude možná, okrem iného aj kvôli značným jazykovým, kultúrnym alebo geografickým rozdielom medzi členskými krajinami. Vo fungovaní jednotného trhu však existuje mnoho oblastí, kde naďalej podnikateľom, pracujúcim, či kapitálu bránia v pohybe zbytočné byrokratické bariéry, rôzne požiadavky na získanie povolení a licencií, ale aj smernice, ktoré bránia rozvoju mnohých odvetví ekonomiky. Týmto bariéram je venovaná druhá kapitola.

V tretej kapitole uvádzame odporúčania, ktoré majú za cieľ jednotný trh EÚ posilniť a zlepšiť, aby sa ešte viac zvýšili výhody pre členské krajiny EÚ a ich obyvateľov.

Pravidlá jednotného trhu sa „píšu“ v Bruseli, ale na ich znení sa podieľajú predstavitelia všetkých členských štátov. Naše odporúčania sú tak adresované nielen predstaviteľom Európskej komisie, ale aj slovenskej vláde, parlamentu a relevantnej verejnej správe. Tieto odporúčania môžeme zhrnúť do nasledujúcich bodov:

- Pozitívne prínosy jednotného trhu budú len tak veľké, ako to dovoľia členské štáty. Slovensko profituje z jednotného trhu najviac, preto by malo vytvárať najväčší tlak v EÚ na zlepšovanie podmienok jednotného trhu. Voľný obchod a pohyb tovarov, či osôb by mali byť politickou prioritou slovenskej vlády.
- Budovanie jednotného trhu sa začína „doma“. Rušenie zbytočných regulácií, odstraňovanie nepotrebných licencií, redukcia byrokratickej záťaže, či dôsledné predchádzanie gold-platingu. Tieto nástroje má vláda a parlament vo vlastných rukách.
- Ekonomický rast nevytvárajú politici, ambiciózne ciele a strategické materiály, ale podnikatelia a pracovití ľudia. Poskytovanie štátnej pomoci a protekcionizmus členských štátov možno prináša krátkodobé výhody, z dlhodobého hľadiska ale zvyšuje ceny pre všetkých.
- Legislatíva Európskej únie je postavená na premise, podľa ktorej komplexná regulácia vytvára podmienky na dobré podnikanie. Ignoruje ale fakt, že každá regulácia tlmí inovácie. Chatrný ekonomický rast únie je dôkazom, že byť svetovým lídrom v reguláciách neznamená byť lídrom v digitálnych technológiách a nových službách. Prehnaný dôraz na ochranu spotrebiteľa, či pracovníka znižuje jeho blahobyť. Inovácie potrebujú voľnosť, nie precízne ušitú kazajku.
- Najslabšími miestami jednotného trhu sú voľný pohyb služieb a kapitálu. Trhy členských štátov je potrebné otvoriť konkurencii. Európske burzy sú štyrikrát menšie, ako americká. Nedostatok dostupného kapitálu brzdí investície európskych firiem.
- Jednotný trh EU by sa nemal končiť hranicami okrajových členských štátov. Do voľného trhu treba zapojiť obchodnými dohodami čo najviac krajín sveta.

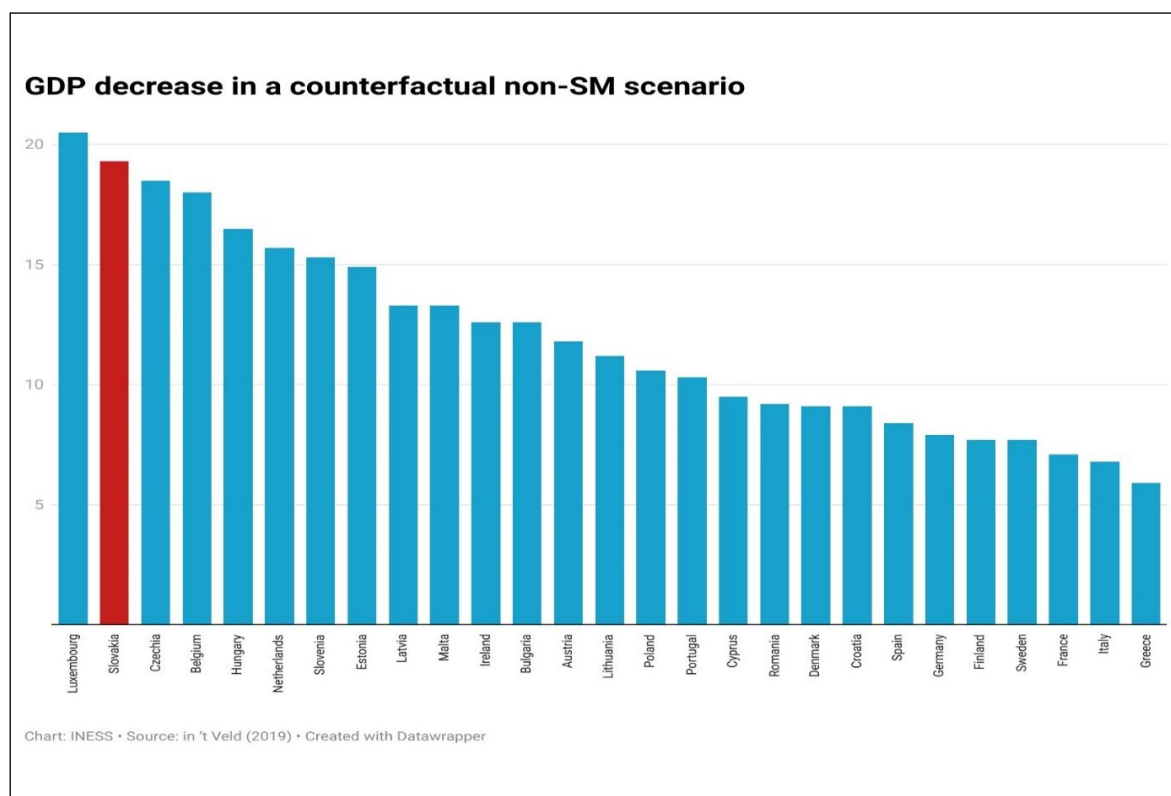
ÚVOD

Minulý rok oslávil jednotný trh EÚ 30 výročie od jeho spustenia. Je to vhodný míľnik na bilancovanie a zamyslenie nad tým, ako by mal vyzeráť v nasledujúcich dekádach. Slovensko sa stalo súčasťou jednotného trhu v roku 2004 so vstupom do Európskej únie (EÚ). Odvtedy slovenská ekonomika zažila závideniahodný hospodársky rast (rekordný nárast HDP o takmer 11 % v roku 2007), ale aj významnú recesiu, keď v roku 2009 HDP klesol o 5,5 % a v roku 2020 o 3,3 % (World Bank n.d.). Jednotný trh bol neoddeliteľnou súčasťou tohto vývoja, keď nesporne podporil ekonomickú výkonnosť Slovenska – Národná banka Slovenska (NBS) napríklad odhaduje, že vstup na jednotný trh viedol k zvýšeniu slovenského HDP o viac ako 15 % (Gertler et al. 2023). Pre porovnanie z rozpočtov EÚ získala Slovenská republika počas obdobia členstva kumulatívne 37 mld. eur. Ak odrátame zaplatené odvody do rozpočtu EÚ v sume 11,5 mld. eur, čistá pozícia dosahuje 25,5 mld. eur, v priemere 1,3 mld. eur ročne. To je neporovnateľne menej, ako pozitívny dopad jednotného trhu na ekonomiku SR.

KAPITOLA 1: VÝZNAM JEDNOTNÉHO TRHU A JEHO POZITÍVNY VPLYV NA SLOVENSKÚ EKONOMIKU

Ako už bolo uvedené v úvode, existuje široká zhoda v tom, že jednotný trh EÚ bol a naďalej je pre jeho účastníkov prínosný. Jan in 't Veld vo svojej štúdii z roku 2019 simuluje „kontrafaktuálny scenár, v ktorom sú opätovne zavedené clá a netarifné prekážky“ (in 't Veld 2019: 803). Podľa výsledkov tejto štúdie je Slovensko krajinou, pre ktorú mal jednotný trh druhý najväčší prínos (z pohľadu HDP) spomedzi všetkých členských štátov, keďže jeho HDP by bol v kontrafaktuálnom scenári nižší o 19,3 %.

Graf 1: Odhadovaný pokles HDP v scenári s opätovne zavedenými clami a netarifnými prekážkami

Zdroj: in 't Veld (2019)

Konvergenca

Vznik jednotného trhu, ako aj neskoršie pristúpenie niektorých jeho členov, kladie dôraz na koncept konvergenie (dobehanie vyspelejších ekonomík tými menej rozvinutými z hľadiska HDP na obyvateľa, produktivity, technológie, životnej úrovne atď.). Teoreticky mala účasť na voľnom obchode v rámci jednotného trhu pomôcť ekonomicky zaostávajúcim krajinám – teda väčšine vtedajších členských štátov strednej a východnej Európy (SVE) – dobehnúť bohatšie členské štáty. Nastal tento efekt?

Porovnanie HDP na obyvateľa v EÚ27 (Eurostat 2024a, 2024b) s rovnakým ukazovateľom pre členské štáty SVE naznačuje, že skutočne došlo k výraznej konvergencii. S výnimkou Slovinska, ktoré spomedzi členských štátov SVE výrazne vynikalo – dosiahlo 65 % priemeru HDP na obyvateľa EÚ27 – už v roku 2004, dosahovali všetky ostatné krajiny v tomto čase výsledky pod 40 % priemeru EÚ, pričom iba Česko dosiahlo 45 %. Najnižší podiel zaznamenali Rumunsko a Bulharsko, obe krajiny s 13 %. O dvadsať rokov neskôr už väčšina krajín prekročila hranicu 50 %, s výnimkou Rumunska (45 %) a Bulharska (39 %). Celý región, opäť s výnimkou Slovinska, tak v rokoch 2004 až 2023 zaznamenal výrazný pokrok, pričom nárast sa pohyboval od 15 % (Chorvátsko) do 41 % (Litva).

Samotný HDP na obyvateľa však neposkytuje komplexný obraz. Ak chceme hodnotiť úspešnosť ekonomiky, musíme brať do úvahy aj zmeny v cenových hladinách za určité obdobie. Preto sme porovnali reálny HDP na obyvateľa (Eurostat 2024c) upravený na cenové úrovne z roku 2010 s reálnym HDP na obyvateľa EÚ27. V roku 2004 sa opäť vymykalo Slovinsko, ktoré dosiahlo 67 %, a Česko, ktoré dosiahlo 54 %. Žiadna z ostatných krajín však neprekročila hranicu 42 %; Bulharsko dosiahlo len 16 %.

V roku 2023 už len Rumunsko (35 %) a Bulharsko (27 %) nedosahovali aspoň 50 % priemeru EÚ27. Najvyššie podiely zaznamenali Slovinsko (76 %) a Česko (63 %), pričom všetky ostatné členské štáty SVE sa pohybovali v intervale od 50 % do 57 %. Zaujímavý obraz vzniká pri skúmaní trendov konvergenie. V šiestich zo skúmaných štátov¹ bolo v období rokov 2014 až 2023 zaznamenaných menej ako 50 % rastu z rokov 2004 až 2023, čo implikuje spomalenie konvergenie. V prípade Slovenska predstavoval rast v druhej polovici skúmaného obdobia len 18 % rastu za celé obdobie. Vo zvyšných piatich štátoch² sa v rokoch 2014-2023 dosiahlo 50 % až 106 % celkového rastu dosiahnutého v rokoch 2004-2023. Chorvátsku hodnotu presahujúcu 100 % možno pripísať celkovému poklesu reálneho HDP na obyvateľa zo 42 percent v roku 2004 na 41 percent v roku 2014, po ktorom však nasledoval nárast na 51 percent v roku 2023.

Skúmanie skutočnej individuálnej spotreby³ (actual individual consumption – AIC) ukazuje množstvo zdrojov, ktoré majú jednotlivci k dispozícii, pričom tento ukazovateľ je dôležitý najmä v ekonomikách, kde je HDP výrazne ovplyvnený zahraničným obchodom. V priemere zaznamenala AIC na obyvateľa v SVE za dvadsať rokov pozoruhodný nárast o 259 %, čím prekonal priemerný rast AIC v EÚ, ktorý predstavoval 68 % (Directorate-General for Economic and Financial Affairs 2023). V rámci regiónu strednej a východnej Európy (SVE) zaznamenali v rokoch 2004 až 2023 najvyšší rast Rumunsko (446 %) a Bulharsko (392 %) (Tabuľka 1). Na opačnom konci spektra sa nachádza Slovinsko, ktoré zaznamenalo 112 % rast, ktorý bol ale stále výrazne vyšší ako priemer EÚ. Tento nominálny nárast sa zopakoval aj v spotrebe domácností z hľadiska parity kúpnej sily

1 Česko, Estónsko, Litva, Lotyšsko, Poľsko, Slovensko

2 Bulharsko, Chorvátsko, Maďarsko, Rumunsko a Slovinsko

3 Podľa domácností (v € na obyvateľa)

Tabuľka 1: Skutočná individuálna spotreba domácností (€ na obyvateľa)

	2004	2023	Nominálny rast (2004–2023)	Relatívna zmena
Bulharsko	2,116	10,401	8,286	392%
Česko	5,631	16,299	10,668	189%
Estónsko	4,653	18,134	13,481	290%
Chorvátsko	5,757	13,698	7,942	138%
Lotyšsko	3,718	15,325	11,607	312%
Litva	4,026	17,416	13,390	333%
Maďarsko	5,535	11,982	6,447	116%
Poľsko	4,000	13,706	9,706	243%
Rumunsko	2,151	11,734	9,583	446%
Slovinsko	9,034	19,147	10,112	112%
Slovensko	4,096	15,643	11,547	282%

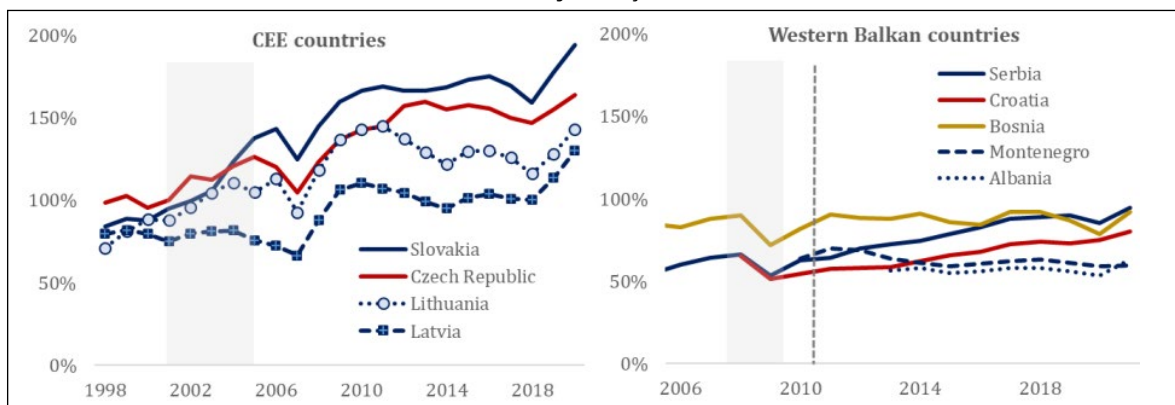
Zdroj: Directorate-General for Economic and Financial Affairs 2023 a Eurostat 2024b.

Na záver možno konštatovať, že členské štáty strednej a východnej Európy zaznamenali za posledných dvadsať rokov značný stupeň konvergencie, čo poukazuje na význam jednotného trhu. Niektoré údaje však naznačujú, že tento trend sa v niektorých častiach bloku v poslednom čase spomaľuje, čo vytvára priestor – a potrebu – pre diskusiu o tom, ako tieto členské štáty vrátiť na správnu cestu.

Rozvoj obchodu

NBS vo svojom hodnotení ekonomických prínosov členstva Slovenska v EÚ tvrdí, že už tradične otvorená ekonomika mala zo zapojenia sa do jednotného trhu značný prospech. Miera obchodnej otvorenosti Slovenska v posledných rokoch presiahla 180 %, zatiaľ čo v prípade „malých otvorených ekonomík“ mimo jednotného trhu, akými sú napríklad Srbsko alebo Čierna Hora, je táto miera nižšia ako 100 %. Medzinárodný obchod v rámci jednotného trhu EÚ sa podieľa na skóre obchodnej otvorenosti Slovenska takmer 50 percentuálnymi bodmi. Treba však poznamenať, že hoci Slovensko vstúpilo na jednotný trh až v roku 2004, jeho vstup bol schválený už v roku 2002. Už tento signál sám o sebe do určitej miery podporil obchod, ako ukazuje graf 2.

Graf 2: Obchodná otvorenosť členov EÚ a balkánskych krajín

Zdroj: Gertler et al. (2023)

V dôsledku týchto vysokých úrovní otvorenosti obchodu odhaduje NBS na základe zložky pridanej hodnoty v obchode, že v dôsledku potenciálnej straty prístupu k jednotnému trhu by sa v dlhodobom horizonte 36 % slovenského HDP stalo ohrozeným. Dochádza k záveru, že „[p]o zohľadnení pridanej hodnoty súvisiacej s obchodom v hre [...] prístup na jednotný trh EÚ v dlhodobom horizonte pridáva takmer 15 % slovenského HDP“.

Ostatní členovia jednotného trhu predstavujú pre Slovensko dôležitých obchodných partnerov. V roku 2020 tvoril obchod v rámci EÚ 79 % slovenského vývozu (European Union n.d.). Medzi troch najvýznamnejších exportných partnerov patrilo Nemecko (22 %), Česká republika (11 %) a Poľsko (8 %) (idem). V tom istom roku 80 % dovozu Slovenska pochádzalo z iných členských štátov EÚ. Najdôležitejším partnerom v tomto ohľade bolo opäť Nemecko (20 %), za ním nasledovalo Česko (18 %) a na treťom mieste bolo Rakúsko (9 %) (idem).

Pri rozdelení na obchod s tovarom a obchod so službami predstavoval vývoz tovaru zo Slovenska do ostatných členských štátov EÚ v roku 2022 hodnotu 82,6 miliardy eur, čím Slovensko prekonallo krajiny ako Írsko, Dánsko alebo Portugalsko (Eurostat 2024e). Okrem toho vývoz Slovenska v rámci EÚ (do iných členských štátov) v oblasti tovarov výrazne vzrástol od roku 2002 (tesne pred vstupom na jednotný trh), keď príslušný vývoz dosiahol hodnotu len približne 14 mld. eur, čo predstavuje priemernú ročnú mieru rastu 9,5 % (idem). Slovensko sa tak z hľadiska miery rastu umiestnilo na 6. mieste v EÚ. Okrem toho je Slovensko na 3. mieste v EÚ z hľadiska výšky pomeru vývozu tovaru do krajín EÚ a mimo EÚ (80 % - 20 %) (idem).

Dôležité je však zohľadniť aj charakter slovenského vývozu. Podľa údajov OECD tvorí zahraničná pridaná hodnota – teda pridaná hodnota dovezená na Slovensko – takmer polovicu (47,7 %) hrubého slovenského vývozu a len 52,3 % hrubého vývozu tvorí domáca pridaná hodnota (OECD n.d.b). Pomer medzi domácou a zahraničnou pridanou hodnotou sa od vstupu Slovenska na jednotný trh pomerne výrazne zmenil, keďže v roku 2004 predstavovala domáca pridaná hodnota 60,6 % hrubého vývozu Slovenska, zatiaľ čo zahraničná pridaná hodnota tvorila len 39,4 % (idem). Táto zmena naznačuje, že Slovensko sa síce do väčšej miery zapojilo do medzinárodného obchodu, ale jeho ekonomický model neprešiel (výraznejšou) transformáciou (t. j. zmenou zamerania na odvetvia s vyššou pridanou hodnotou).

Hoci údaje o obchode so službami v rámci EÚ sú pre Slovensko menej reportované, tie, ktoré máme k dispozícii, dokazujú integráciu Slovenska do jednotného trhu aj v tejto oblasti obchodu. Podľa údajov Svetovej obchodnej organizácie (World Trade Organization 2023) smerovalo v roku 2021 70,8 % slovenského vývozu služieb do iných členských štátov EÚ. Ešte vyššie číslo (79,7 %) vidíme v prípade dovozu služieb z iných členských štátov EÚ na Slovensko (idem). Navyše, ak skúmame pomer obchodu so službami v rámci EÚ a mimo EÚ v roku 2021, Slovensko je krajinou s najvyšším podielom obchodu so službami (75,5 %) s iným členským štátom EÚ (idem).

Tieto čísla prinášajú dva kľúčové poznatky. Po prvé, slovenský obchod výrazne profituje z jednotného trhu EÚ. Aj keď by hospodárske vzťahy Slovenska s inými európskymi krajinami neboli bez jednotného trhu neexistujúce, slovenskú exportne orientovanú ekonomiku jednotný trh do značnej miery posilňuje, ako ukazuje analýza NBS. Nejde však o jednosmerný vzťah. Objem slovenského exportu do ostatných členských krajín naznačuje, že tieto krajiny majú záujem o slovenskú produkciu, ergo sa domnievajú, že tá je zo všetkých dostupných možností najvýhodnejšia. Preto z obchodu v konečnom dôsledku profitujú obe strany.

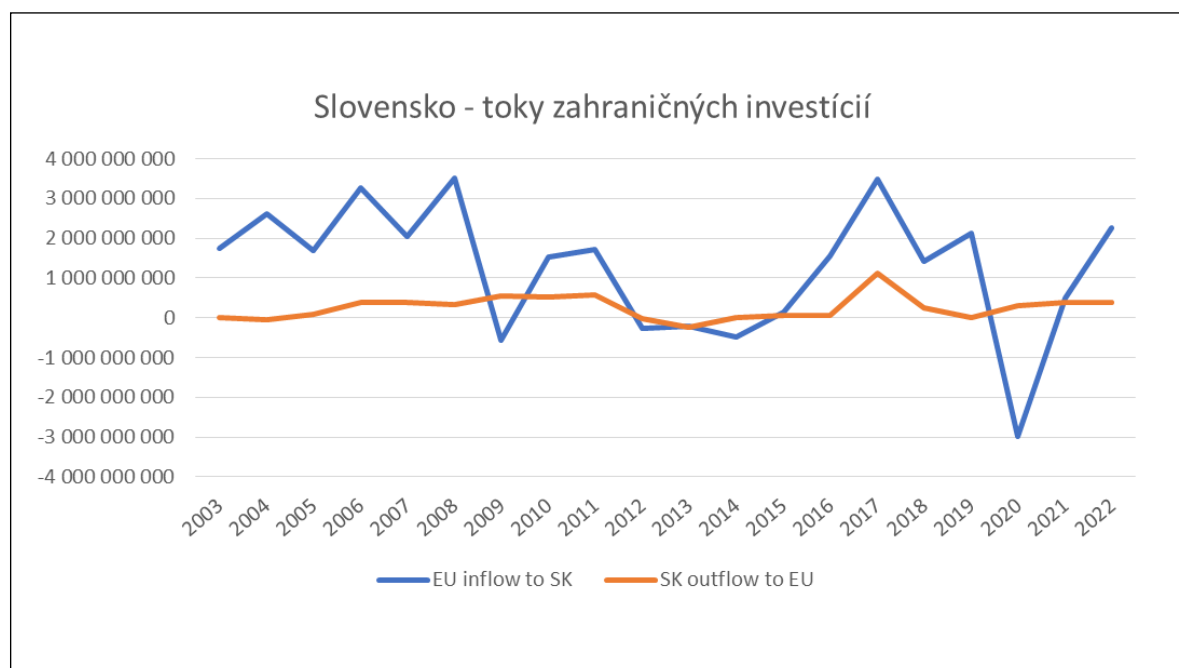
Pohyb kapitálu (Priame zahraničné investície)

Zatiaľ čo v prípade obchodu sa výhody jednotného trhu zdajú byť pomerne jasné, pri skúmaní pohybu kapitálu (priamych zahraničných investícií – PZI) na Slovensku od jeho vstupu do EÚ (a teda aj na jednotný trh) sú už menej zrejmé. Podľa údajov NBS predstavoval v roku 2004 stav PZI na Slovensku z krajín EÚ-25⁴ približne 579,5 miliardy slovenských korún (Sk), čo zodpovedalo⁵ takmer 15 miliardám eur (NBS n.d.). Naopak, priame zahraničné investície zo Slovenska do krajín EÚ-25 predstavovali len cca. 17 miliárd Sk, čo zodpovedalo 437,6 milióna eur. Prílev PZI z krajín EÚ-25 na Slovensko v roku 2004 dosiahol 101,3 miliardy Sk (2,6 miliardy eur) a odlev PZI zo Slovenska do krajín EÚ-25 dosiahol zápornú hodnotu -2,1 miliardy Sk (-54,9 milióna eur).

V roku 2022⁶ už predstavoval stav priamych zahraničných investícií z krajín EÚ-27 na Slovensku 46,5 miliardy eur, teda viac ako trojnásobok hodnoty z roku 2004. Naopak, PZI zo Slovenska v krajinách EÚ-27 dosiahli približne 4,4 miliardy eur, teda približne 10-násobok hodnoty z obdobia vstupu Slovenska do EÚ.

Zatiaľ čo stav PZI z EÚ na Slovensku, ako aj stav PZI zo Slovenska v EÚ sa viac-menej konzistentne zvyšuje, hodnoty ročného prílivu aj odlivu PZI pomerne výrazne kolíšu. Rozsah kolísania je väčší v prípade prílevu PZI z ostatných krajín EÚ na Slovensko, keď sa ročné hodnoty týchto PZI v rokoch 2003 – 2022 pohybovali medzi hodnotami takmer 3,5 miliardy eur v roku 2008 až po negatívnu hodnotu približne -3 miliardy eur v roku 2020. V prípade PZI smerujúcich zo Slovenska do ostatných krajín EÚ sa hodnoty pohybovali medzi približne 1,1 miliardy v roku 2017 a takmer -250 miliónov v roku 2013. Krivky oboch tokov PZI ilustruje nasledujúci graf:

Graf 3: Tok priamych zahraničných investícií medzi Slovenskom a členskými štátmi EÚ; 2003-2022

Zdroj: Národná banka Slovenska⁷(n.d.), oPeniazoch (n.d.)

4 Od vstupu Slovenska do EÚ do dnešného dňa došlo k 3 zmenám členstva v EÚ (Bulharsko a Rumunsko pristúpili v roku 2007, Chorvátsko pristúpilo v roku 2013 a Spojené kráľovstvo (UK) vystúpilo v roku 2020). Tieto zmeny s najväčšou pravdepodobnosťou priamo ovplyvnili stav PZI Slovenska v EÚ, ako aj prílev a odlev PZI klasifikovaný ako „z členských štátov EÚ.“ Keďže však podobné zmeny patria k prirodzenému vývoju politického projektu akým je EÚ, a v záujme zachovania konzistentnosti analýzy, tieto zmeny v časti o pohybe kapitálu nereflktujeme a berieme zloženie EÚ také, aké bolo v určitom čase (napr. PZI UK na Slovensko sú zahrnuté v údajoch za rok 2004 ale nie v údajoch za rok 2022).

5 Použitý bol konverzný kurz z 31. decembra 2004: 1 euro = 38,745 slovenských korún.

6 Údaje NBS za rok 2022 sú označené ako „predbežné.“

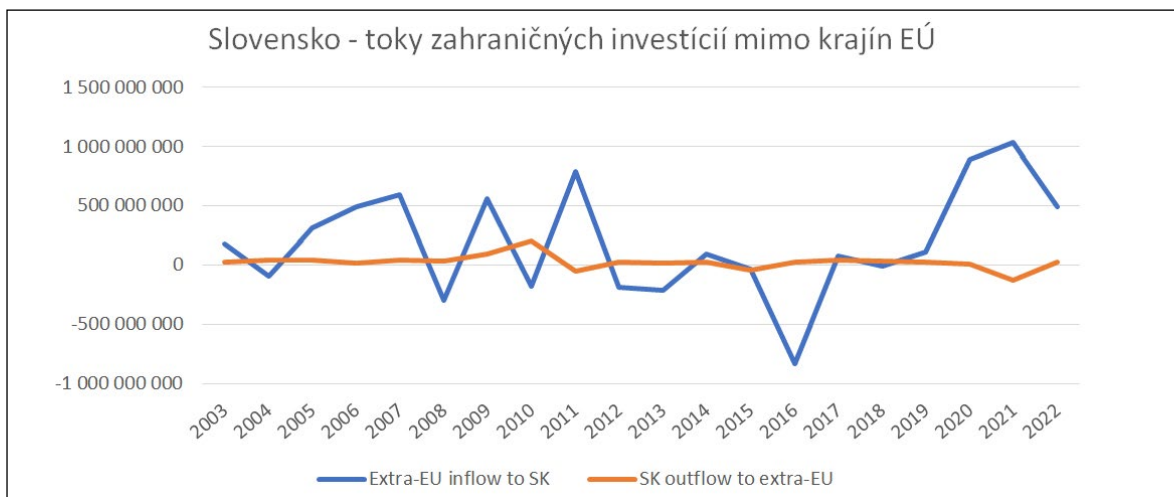
7 Poznámka: Národná banka Slovenska začala poskytovať údaje o priamych zahraničných investíciách v eur v roku 2006. V rokoch 2003 - 2005 sa použili konverzné kurzy ku koncu roka. Zloženie v rámci EÚ: EÚ-25 (2003-2006), EÚ-27 (2007-2012), EÚ-28 (2013-2019), EÚ-27 (2020-2022).

Hoci stav PZI z členských štátov EÚ akumulovaných na Slovensku v skúmanom období viac-menej konzistentne rástol⁸, z grafu 3 vyplýva, že Slovensko nedokázalo dosiahnuť stabilný nárast ročnej úrovne prílevu PZI z EÚ. Najväčšia suma PZI z členských štátov EÚ prišla na Slovensko v roku 2008 (3,5 mld. eur) a podobná suma takýchto PZI sa objavila aj v roku 2017 (3,49 mld. eur). V piatich rokoch (2009; 2012 - 2014; 2020) bol však prílev PZI v záporných číslach.

Údaje o odleve PZI zo Slovenska do iných členských štátov EÚ hovoria o podobnom príbehu, hoci ich úroveň je podstatne nižšia. Zatiaľ čo stav slovenských PZI v štátoch EÚ od roku 2004 (viac-menej) konzistentne rástol, ročná hodnota odlevu prekročila hranicu 1 miliardy eur len raz (1,1 miliardy eur v roku 2017). Vo zvyšku skúmaného obdobia dosiahol odlev PZI ročné maximum 563 mil. eur a v 3 rokoch (2004, 2012 - 2013) boli hodnoty odlevu záporné.

Absencia výraznejšieho pozitívneho vývoja v hodnotách prílevu a odlevu PZI môže naznačovať, že slovenský trh je buď investormi z EÚ neobjavený, alebo bol jeho potenciál vyčerpaný vzhľadom na vysokú mieru zamestnanosti a (v súčasnosti) pomerne nízky výskumno-vývojový potenciál ekonomiky. Od roku 2003 do roku 2012 prílev PZI pomerne výrazne kolísal a následne nastalo obdobie nižších hodnôt prílevu. V rokoch 2012 až 2020 ročný prílev PZI z krajín mimo EÚ na Slovensko nepresiahol 110 mil. eur a často sa dokonca pohyboval v záporných hodnotách. To do určitej miery podporuje hypotézu o vyčerpaní potenciálu súčasného ekonomického modelu Slovenska. Ako však ukazuje graf 4, v rokoch 2020 až 2022 Slovensko zaznamenalo nárast prílevu PZI z krajín mimo EÚ, keď ročné hodnoty dosiahli 887,6 mil. eur, 1 mld. eur a 487,5 mil. eur. V dôsledku toho sa stav PZI z krajín mimo EÚ na Slovensku v rokoch 2019 až 2022 zvýšil o približne 4 miliardy eur (117,5 %), z 3,4 miliardy eur na 7,3 miliardy eur. Dostupné údaje však neumožňujú bližšiu analýzu, keďže mnohé dátové body sú Národnou bankou Slovenska označené ako „dôverné.“

Graf 4: Priame zahraničné investície medzi Slovenskom a členskými štátmi mimo EÚ; 2003-2022

Zdroj: NBS (n.d.), Eurostat (2024d)

Poznámka: Národná banka Slovenska začala poskytovať údaje o priamych zahraničných investíciách v € v roku 2006. V rokoch 2003 - 2005 sa použili konverzné kurzy ku koncu roka.⁹ Zloženie EÚ: EÚ-25 (2003-2006), EÚ-27 (2007-2012), EÚ-28 (2013-2019), EÚ-27 (2020-2022).

8 Mierne poklesy v rokoch 2008 a 2009; 2013 a 2014; 2019 a 2021.

9 1 euro = 41,170 slovenských korún v roku 2004, 1 euro = 38,745 slovenských korún v roku 2004, 1 euro = 37,880 slovenských korún v roku 2005

Pohyb pracovnej sily

V novembri 2023 (posledný údaj) počet cudzincov pracujúcich na Slovensku prvýkrát v histórii krajiny prekročil 100 000, čo predstavuje približne 4 % zamestnaných pracovníkov (oPeniazoch 2024). Pracovníci z iných krajín EÚ a Európskeho hospodárskeho priestoru (EHP) predstavovali takmer tretinu (31,8 %) všetkých pracovníkov (ÚPSVR n.d.). Tri členské štáty EÚ/EHP, z ktorých pochádza najviac pracovníkov, sú Rumunsko (7184 pracovníkov v novembri 2023), za ktorým nasleduje susedná Česká republika (6522 pracovníkov) a Maďarsko (6050 pracovníkov). Medzi krajiny dôležité pre Slovensko z hľadiska prisťahovalectva za prácou však patrí aj ďalšie z jeho susedov Poľsko (3156 pracovníkov), ako aj Bulharsko (2249).

Je dôležité poznamenať, že na súčasnom vysokom počte pracovníkov z krajín mimo EÚ/EHP sa podieľajú najmä pracovníci z Ukrajiny, z ktorých mnohí pravdepodobne opustili svoju domovskú krajinu kvôli vojne a pre ktorých je Slovensko pravdepodobne intuitívnym útočiskom (geografická blízkosť, rovnaká jazyková rodina, atď.). V novembri 2023 pracovalo na Slovensku 39 693 štátnych príslušníkov Ukrajiny, čo predstavovalo 39,3 % všetkých zahraničných pracovníkov. V roku 2020 patrilo Slovensko medzi šesť krajín EÚ, v ktorých pracovníci z iných členských štátov EÚ tvorili viac ako 50 % ročného prílevu (European Commission 2023c).

Voľný pohyb, ktorý zabezpečuje jednotný trh, však využívali aj slovenskí občania. Podľa sčítania ľudu z roku 2021 žije v zahraničí viac ako 264-tisíc Slovákov (takmer 5 % populácie) (ŠÚ SR 2023). Z nich 87,3 % (230 677) je v produktívnom veku (15-64 rokov) a 60,6 % je zamestnaných. Najväčšiu skupinu nezamestnaných osôb v produktívnom veku tvoria osoby klasifikované ako „osoba v domácnosti“ (15,6 %). Viac ako polovica osôb žijúcich v zahraničí žije v niektorom z členských štátov EÚ. Najviac slovenských občanov žije v Českej republike (77 014), ale mnohí žijú aj v Nemecku (25 134), Rakúsku (16 698) a Maďarsku (10 582). Tisíciky Slovákov žijú aj v Írsku, Holandsku, Taliansku, Francúzsku, Belgicku a Dánsku.

Navyše, nezanedbateľný počet slovenských občanov sú cezhraniční pracovníci. Tento pojem označuje osoby, ktoré žijú v jednom štáte, ale pravidelne prekračujú hranice, aby pracovali v inej krajine. Podľa už spomínaného sčítania ľudu v roku 2021 malo 75 425 slovenských občanov trvalý aj súčasný pobyt na Slovensku, ale pracovali v zahraničí (ŠÚ SR 2023). Viac ako 50 % týchto osôb pracovalo v 4 členských štátoch EÚ - v Rakúsku (15 865 pracovníkov; 21 %), Českej republike (13 978; 18,5 %), Nemecku (8 694; 11,5 %) a Maďarsku (5 404; 7,2 %). Denne prekročilo hranice 24 979 osôb, aby vykonávali prácu v inom štáte, 57 % uviedlo inú periodicitu. Zvyšných 4,5 % osôb, ktoré uviedli, že pracujú v zahraničí, pravdepodobne pracovalo z domu alebo malo inú formu zamestnania.

Viac ako 150 000 slovenských občanov žijúcich v inom členskom štáte, ako aj desaťtisíce cezhraničných pracovníkov migrujúcich do inej krajiny EÚ dokazujú, že o slovenských pracovníkoch je v zahraničí záujem. Uľahčenie pohybu pracovných síl - jeden zo základných kameňov jednotného trhu - tak umožňuje jednotlivcom zlepšiť svoj život rozšírením ponuky dostupných príležitostí a zároveň maximalizuje spoločenský prínos každého jednotlivca tým, že uľahčuje jeho migráciu za prácou, kde môže vytvoriť najväčšiu hodnotu.

Toto tvrdenie potvrdzujú aj údaje zo sčítania ľudu v roku 2021 (ŠÚ SR 2023) o povolaniach Slovákov s trvalým pobytom na Slovensku, ktorí však v súčasnosti žijú v zahraničí, a údaje o zamestnanosti podľa povolání na úrovni EÚ zverejnené v správe o pracovnej mobilite v rámci EÚ v roku 2022 (European Commission 2023c). Viaceré kategórie povolání na vrchole rastu zamestnanosti na úrovni EÚ sa zhodujú s povolaniami, ktoré sú najviac zastúpené medzi osobami s trvalým pobytom na Slovensku, ale v súčasnosti žijúcimi v zahraničí. Napríklad zamestnanosť v kategórii „Odborníci v oblasti informačných a komunikačných technológií“ vzrástla

na úrovni EÚ o 8,2 % (najvýraznejší rast spomedzi analyzovaných kategórií povolání) v rokoch 2016 až 2021. Podľa údajov zo sčítania ľudu sú „špecialisti v oblasti informačných a komunikačných technológií“¹⁰ štvrtým najviac zastúpeným povoláním slovenských pracovníkov v zahraničí. Možno teda tvrdiť, že slovenská pracovná sila aktívne prispieva k hospodárskym trendom na úrovni EÚ.

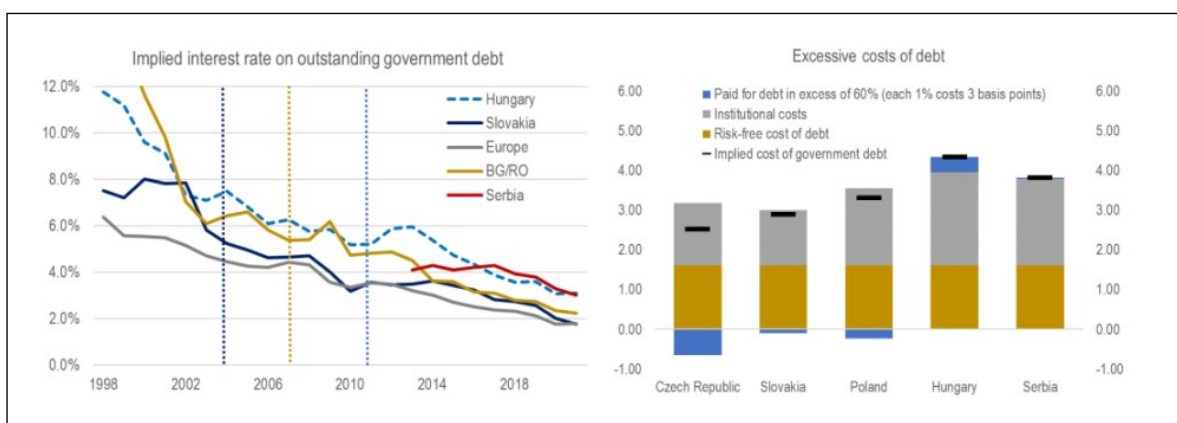
V neposlednom rade však výhody jednotného trhu využívajú aj mnohí slovenskí pracovníci pracujúci vo svojej vlasti. V roku 2020 bolo 28,25 % slovenskej zamestnanosti v podnikoch pod zahraničnou kontrolou (Eurostat 2024g). Od roku 2010 navyše toto číslo vzrástlo o takmer šesť percentuálnych bodov (z 22,43 %), čo naznačuje rastúcu synergiu medzi slovenskými pracovníkmi a podnikmi pod zahraničnou kontrolou, z ktorých mnohé pravdepodobne sídlia v iných členských štátoch EÚ (tento predpoklad vychádza z pomeru medzi PZI z krajín mimo EÚ a z členských štátov EÚ na Slovensku).

Ďalšie výhody

Okrem vyššie uvedených výhod jednotného trhu EÚ, ktoré vyplývajú zo štyroch slobôd jednotného trhu, možno zdôrazniť prinajmenšom dve ďalšie výhody účasti na tomto projekte.

NBS v jednom zo svojich strategických dokumentov tvrdí, že členstvo Slovenska v EÚ a na jednotnom trhu viedlo k zníženiu nákladov na verejný dlh. Dôvodom je skutočnosť, že menšie rizikové prémie (úrokové sadzby) sú spojené s konzervatívnou politikou a silnými, dobre fungujúcimi inštitúciami. Na jednotnom trhu vzniká situácia, keď na jednej strane členské štáty strácajú časť svojich kompetencií v prospech EÚ (keďže sú povinné napr. transponovať smernice EÚ), ale na druhej strane profitujú z účasti na projekte obrovských rozmerov, ktorý sa vyznačuje väčšou odolnosťou voči vonkajším vplyvom a krízam. Ako tvrdia autori dokumentu, „úrokové sadzby verejného dlhu krajín eurozóny s udržateľnou fiškálnou pozíciou mali tendenciu byť pomerne nízke, a to aj počas veľkých turbulencií, ako bola globálna finančná kríza alebo pandémia Covidu.“ Tu však treba poznamenať, že vyššie rizikové prémie môžu byť spojené napríklad aj s neistým fiškálnym výhľadom, nielen s nadmerným dlhom.

Graf 5: Implikovaná úroková miera nesplateného verejného dlhu a nadmerné náklady na dlh vo vybraných krajinách strednej a východnej Európy

Zdroj: (Gertler et al. 2023)

10 Slovenské sčítanie ľudu a správa o pracovnej mobilite v rámci EÚ v roku 2022 nepoužívajú rovnakú typológiu povolání. Nie je teda možné vykonať dokonalé porovnanie týchto dvoch zdrojov údajov.

Ďalším vplyvom jednotného trhu, ktorý treba spomenúť, je obmedzenie politických chýtok členských štátov na národnej úrovni. Hoci nejde o čisto ekonomický mechanizmus, je relevantné spomenúť tento aspekt jednotného trhu, pretože v konečnom dôsledku stále prispieva¹¹ k hospodárskemu rozvoju EÚ a jej členských štátov. Prebiehajúca harmonizácia nariadení o SM má za následok, že pre národných politikov je ťažšie selektívne ovplyvňovanie smerovania hospodárskych politik svojich krajín. Abstraktne sa môže zdať, že to so sebou prináša rovnakú pravdepodobnosť pomoci a prekážky – ak sú pri moci vlády s protekcionistickými tendenciami ide o nápomocný mechanizmus, ak sú pri moci ekonomicky liberálni politici, ide o bariéru. V prípade Slovenska však zjednocujúci prístup EÚ k jednotnému trhu pravdepodobne pôsobil ako protiváha početným populistickým vládam, ktorých bola krajina svedkom od svojho vzniku v roku 1993.

Nariadenia o jednotnom trhu v súčasnosti zachovávajú určitú stabilitu. Hoci EÚ zatiaľ nedokázala úplne zabrániť „nákupu investícií“ členskými štátmi, boli stanovené pravidlá, ktoré majú zabrániť nekontrolovanému narušeniu trhu poskytovaním nadmernej štátnej pomoci. Okrem toho pravidlá jednotného trhu obmedzujú aj možnosť národných politikov zavádzať protekcionistické opatrenia. Európska komisia (EK) napríklad zasiahla na Slovensku v roku 2019, keď vláda zaviedla osobitný odvod zameraný na veľké obchodné reťazce s potravinami, ktorý v skutočnosti zvýhodňoval slovenské podniky. Po zásahu EK bol tento odvod v priebehu niekoľkých mesiacov zrušený, aby sa zachovala spravodlivá hospodárska súťaž na trhu (Postoj 2019).

Aj dnes poprední politici presadzujú populistické naratívy a ako riešenie vysokých cien obhajujú „sociálne istoty“¹² a „silný štát.“ Takéto naratívy navyše boli v minulosti politikmi do reality pretavené tým, že realizovali nevhodnú sociálnu politiku, pričom ignorovali rozpočtovú realitu. Nie je nerozumné predpokladať, že podobne nezodpovedný prístup by zaujali aj k obchodným politikám. V konečnom dôsledku teda tvorba politiky čiastočne podriadená EÚ skutočne poskytuje brzdy a rovnováhu v krajinách, ako je Slovensko, kde historické skúsenosti s vládnucimi politikmi poukazujú na hrozbu protekcionizmu a hospodárskej izolácie.

KAPITOLA 2: BARIÉRY A VÝZVY SPOJENÉ S JEDNOTNÝM TRHOM

Prvá sekcia tejto analýzy sa prevažne zameriavala na prínosy jednotného trhu pre Slovensko. Nasledujúce odstavce sa venujú faktorom, ktoré Slovensku bránia vo väčšom zapojení sa do jednotného trhu a využívaní príležitostí, ktoré tento projekt ponúka. Táto analýza zároveň slúži ako základ pre odporúčania prezentované v poslednej časti publikácie.

Obchod so službami

Index reštriktívnosti obchodu so službami OECD (STRI) je „nástroj založený na dôkazoch, ktorý poskytuje informácie o reguláciách ovplyvňujúcich obchod so službami v 22 sektoroch vo všetkých členských krajinách OECD a v 11 ďalších rozvojových krajinách.“ Index hodnotí krajiny na stupnici 0 – 1, kde 0 znamená žiadne obmedzenia a 1 znamená maximálnu reštriktívnosť. Zahŕňa 22 z 27 členských štátov EÚ¹³ a umožňuje tak zhodnotiť stav na jednotnom trhu. STRI bol spustený v roku 2014, nasledujúca tabuľka teda zahŕňa najdlhšie možné obdobie (2014 – 2022).

11 Dalo by sa tvrdiť, že existencia takéhoto vplyvu má aj silný negatívny vplyv, keďže zbavuje členské štáty časti ich rozhodovacích právomocí a centralizuje ich, čo je problematické vzhľadom na pretrvávajúci deficit legitimity EÚ. Je to relevantná kritika, ktorú treba vziať do úvahy, ale ktorá nevymazáva pozitívne účinky. Tie môžu s kritikou existovať popri sebe.

12 Slogany použité dvomi z troch najsilnejších strán vo voľbách na Slovensku v roku 2023.

13 Bulharsko, Chorvátsko, Cyprus, Malta a Rumunsko nie sú zahrnuté.

Tabuľka 2: STRI priemeru 22 krajín EÚ a Slovenska; roky 2014 a 2022 a zmena

Sektor	Priemer EU22			Slovensko		
	2014	2022	Zmena	2014	2022	Zmena
Logistika manipulácie s nákladom	0.169	0.183	0.014	0.120	0.132	0.012
Logistické sklady a skladovanie	0.161	0.183	0.022	0.128	0.150	0.021
Logistická preprava tovaru	0.164	0.172	0.009	0.130	0.133	0.004
Logistika colné sprostredkovanie	0.157	0.167	0.010	0.141	0.148	0.008
Účtovníctvo	0.254	0.265	0.011	0.154	0.156	0.002
Architektúra	0.193	0.202	0.009	0.344	0.357	0.013
Inžinierstvo	0.215	0.226	0.010	0.497	0.481	-0.015
Právo	0.370	0.376	0.006	0.277	0.290	0.012
Filmové snímky	0.155	0.172	0.017	0.123	0.150	0.027
Vysielanie	0.215	0.223	0.008	0.189	0.199	0.010
Zvukové nahrávanie	0.159	0.179	0.020	0.120	0.150	0.030
Telekomunikácie	0.144	0.162	0.018	0.133	0.149	0.017
Letecká doprava	0.400	0.404	0.004	0.423	0.423	0.000
Námorná doprava	0.233	0.240	0.008
Cestná nákladná doprava	0.194	0.208	0.014	0.169	0.179	0.010
Železničná nákladná doprava	0.190	0.195	0.006	0.173	0.179	0.006
Kuriérske služby	0.158	0.168	0.010	0.155	0.156	0.002
Distribúcia	0.169	0.178	0.009	0.122	0.128	0.006
Komerčné bankovníctvo	0.167	0.179	0.012	0.138	0.143	0.005
Poisťovníctvo	0.158	0.161	0.003	0.124	0.127	0.003
Počítačové služby	0.175	0.193	0.017	0.132	0.144	0.012
Stavebníctvo	0.193	0.210	0.017	0.200	0.210	0.009

Zdroj: OECD (n.d.c)

Na úrovni EÚ Tabuľka 2 poukazuje na znepokojujúci trend, keď všetkých 22 skúmaných odvetví zaznamenalo v rokoch 2014 až 2022 nárast v reštriktívnosti. K najmenšiemu nárastu došlo v odvetviach poisťovníctva (+0,003 bodu STRI), leteckej dopravy (+ 0,004 bodu STRI) a železničnej nákladnej dopravy a právnického odvetvia (obe +0,006 bodu STRI). Na opačnom konci spektra sa nachádzajú odvetvia telekomunikácií (+0,018 STRI bodu), nahrávania zvuku (+0,020 STRI bodu) a logistického skladovania a uskladňovania (+0,022 STRI bodu).

Napriek len miernemu nárastu reštriktívnosti bola v roku 2022 najreštriktívnejším odvetvím EÚ letecká doprava so skóre 0,404 bodu. Na druhom mieste nájdeme právne služby (0,376 bodu STRI) a tretím najviac obmedzovaným odvetvím bolo účtovníctvo (0,265 bodu STRI). Naopak tromi najmenej obmedzenými odvetviami sú odvetvia logistického colného sprostredkovania (0,167 STRI bodu), telekomunikácií (0,162 STRI bodu) a poisťovníctva (0,161 STRI bodu).

Na úrovni Slovenska je situácia o niečo lepšia. V odvetví inžinierskych služieb došlo dokonca k zvoľneniu reštriktívnosti, konkrétne o 0,015 STRI bodu. V leteckej doprave sa úroveň reštriktívnosti nezmenila a v sektoroch účtovníctva a kuriérskeho služieb narástla len o 0,002 STRI bodu. V troch sektoroch však došlo k zvýšeniu reštriktívnosti o viac ako 0,020 STRI bodu. Konkrétne sektor logistických skladov a skladovania zaknihoval zvýšenie reštriktívnosti o 0,021 bodu, filmové snímky o 0,027 bodu a oblasť zvukového nahrávania

až o 0,030 STRI bodu.

Z pohľadu absolútnych výsledkov boli v roku 2022 najliberálnejšími sektormi poisťovníctvo (0,127 STRI bodu), distribúcia (0,128 bodu) a sektor logistiky manipulácie s nákladom (0,132 bodu). Naopak najprísnejšie regulované sú sektory architektúry (0,357), leteckej dopravy (0,423) a inžinierskych služieb (0,481). Dva najregulovanejšie sektory tento nelichotivý výsledok dosiahli napriek poklesu (inžinierske služby) alebo zachovaniu stavu (letecká doprava) úrovne regulácie.

Zaujímavým je aj porovnanie vývoja (zmeny STRI) na Slovensku s priemerným vývojom v EÚ. Vo väčšine – až 15 – sektoroch prišlo v priemere v EÚ k výraznejšiemu zvýšeniu prísnosti regulácií než na Slovensku. Najliberálnejšie v porovnaní s EÚ sme si počínali v sektore inžinierskych služieb, kde slovenská úroveň prísnosti regulácií klesla o už spomínaného 0,015 bodu, zatiaľ čo v EÚ sa o 0,010 bodu zvýšila. Pomerne výrazne liberálnejšie sme v porovnaní s EÚ boli aj v oblasti účtovníctva (EÚ +0,011, SK + 0,002) a kuriérskych služieb (EÚ + 0,010, SK + 0,002).

Naopak prísnejší než priemer EÚ si Slovensko počínalo v 7 odvetviach. Najvýraznejšie zhoršenie nastalo v odvetví filmových snímok, keď v EÚ priemerne stúpila prísnosť regulácií o 0,017 bodu, zatiaľ čo na Slovensku až o 0,027 bodu. Výrazne prísnejšie ako EÚ však Slovensko bolo aj v oblasti zvukového nahrávania (EÚ +0,020, SK + 0,030) a právnych služieb (EÚ +0,006, SK +0,012).

Na základe prezentovaných dát je možné konštatovať, že Slovensko si v období 2014-2022 vo väčšine skúmaných oblastí liberálnejšie (resp. menej reštriktívne) ako priemer EÚ. Ide o pozitívnu správu a trend, ktorý by sa Slovensko malo snažiť nielen udržať, ale aj prehĺbiť. Liberálnejšie prostredie môže vytvárať konkurenčnú výhodu oproti iným krajinám a podporiť tak ekonomický rozvoj krajiny.

Presadzovanie legislatívy

Legislatívny proces EÚ zahŕňa nielen prijímanie nariadení, ale aj zabezpečenie ich vykonávania členskými štátmi. Ide o zložitý proces, ktorý si často vyžaduje zapojenie vynucovacích mechanizmov. Jedným z nich je konanie o porušení právnych predpisov, ktoré zahŕňa niekoľko krokov: Komisia najprv požiada členský štát o doplňujúce informácie k problému (formálne upozornenie), potom vydá formálnu žiadosť o dodržiavanie právnych predpisov (odôvodnené stanovisko) a nakoniec, ak pretrváva nedodržiavanie právnych predpisov, môže vec postúpiť Súdnemu dvoru. V prípade pokračujúceho nedodržiavania predpisov môžu byť uložené aj finančné sankcie.

Európska komisia vydáva výročnú správu o vykonávaní práva EÚ, pričom najnovšie vydanie zahŕňa roky 2018 až 2022. V nasledujúcich odsekoch sú zhrnuté kľúčové zistenia správy a ich význam pre uvedenú analýzu.

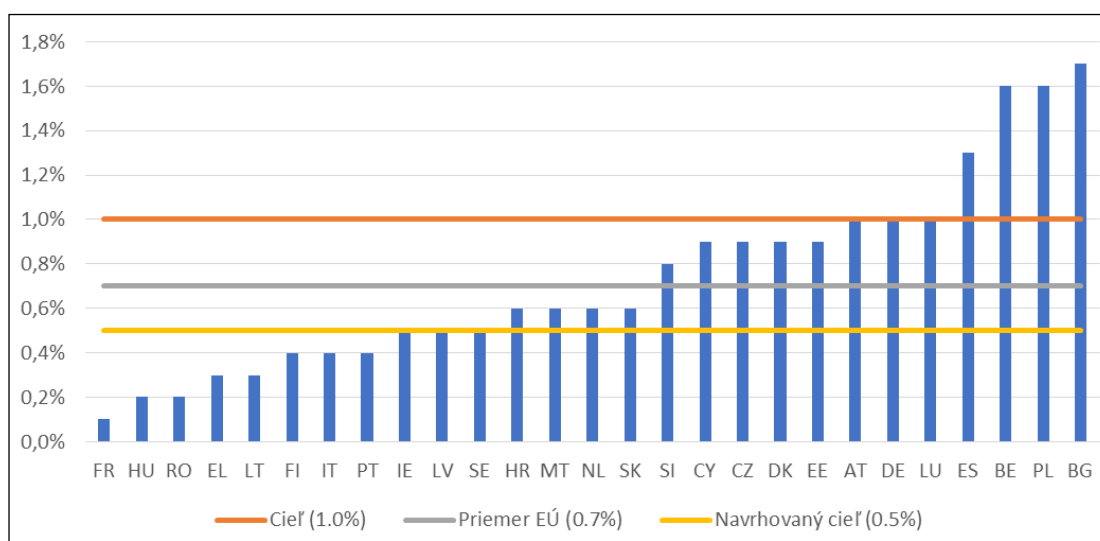
Od začiatku správy v roku 2018 až do roku 2020 došlo k výraznému nárastu počtu nových prípadov porušenia právnych predpisov, a to zo 644 na 903. V rokoch 2021 a 2022 však tento trend zaznamenal obrat, pričom v roku 2022 bolo zaznamenaných len 551 nových prípadov porušenia. V roku 2018 bola oblasťou politiky s najvyšším počtom nových prípadov porušenia predpisov oblasť „Vnútrotný trh, priemysel, podnikanie a MSP“ [malé a stredné podniky]. V rokoch 2019 a 2020 bolo touto oblasťou „Životné prostredie“, po ktorej v roku 2021 nasledovala „Finančná stabilita, finančné služby a únia kapitálových trhov“ a napokon v roku 2022

„Mobilita a doprava“.

EK zverejňuje taktiež údaje o transpozičnom deficite, ktorý je definovaný ako „percentuálny podiel smerníc jednotného trhu, ktoré ešte neboli úplne notifikované Komisii, z celkového počtu smerníc, ktoré mali byť notifikované v stanovenom termíne“. Priemerný transpozičný deficit v EÚ je 0,7 %.

V marci 2007 bol stanovený cieľ 1 % a v súčasnosti tento cieľ spĺňa 23 členských štátov. Zo 4 členských štátov, ktoré v súčasnosti tento cieľ neplnia, sú 2 z regiónu strednej a východnej Európy (Poľsko s 1,6 % a Bulharsko s 1,7 %). Tieto dve krajiny sú zároveň štátmi s najvyšším deficitom transpozície.

Graf 6: Deficit transpozície smerníc jednotného trhu podľa členských štátov k 5. decembru 2023

Zdroj: European Commission. (n.d.a)

Ako uvádza EK, „[nový] cieľ 0,5 % bol navrhnutý v Akte o jednotnom trhu z apríla 2011 a v oznámení Jednotný trh v roku 2023 z marca 2023“. Tento cieľ v súčasnosti plní 11 členských štátov, z ktorých 4 sú v regióne strednej a východnej Európy (Maďarsko a Rumunsko s 0,2 %, Litva s 0,3 % a Lotyšsko s 0,5 %).

Nedávny pokles počtu nových prípadov porušenia predpisov je však v kontraste s rastúcim počtom prípadov, ktoré ostávajú otvorené na konci každého roka. Zatiaľ čo v rokoch 2018 až 2019 došlo k miernemu poklesu (z 1571 na 1564 prípadov), odvtedy dochádza k sústavnému nárastu, pričom v roku 2020 bolo zaznamenaných 1787 prípadov, v roku 2021 už 1930 prípadov a v roku 2022 až 1991 prípadov. Napriek menšiemu počtu nových prípadov sa tak kvôli ich pomalému riešeniu EÚ hromadia nevyriešené prípady. Tento počet nevyriešených prípadov znižuje účinnosť nástroja a vystavuje tvorcov politiky EÚ negatívnej publicite. Preto je možné predpokladať, že EK zvýšila/bude zvyšovať svoju zhovievavosť pri riešení prípadov nedodržovania predpisov, aby efektívne zvládla pracovné zaťaženie.

Pri skúmaní ukončených prípadov porušenia predpisov na základe procesného štádia sa objavuje dôležitý a zaujímavý vzorec. V každom zo skúmaných rokov bola väčšina prípadov uzavretá po vydaní formálneho upozornenia. Okrem toho po výraznom náraste z približne 55 % v roku 2018 tvorili prípady uzavreté

po formálnom upozornení viac ako 70 % všetkých prípadov v každom z nasledujúcich rokov. Uzavretia po vydaní odôvodneného stanoviska sa počas celého skúmaného obdobia pohybovali v rozmedzí približne 20 % až 35 %, zatiaľ čo uzavretia po postúpení veci súdu predstavovali len 10 % až 4 % všetkých uzavretí.

V priebehu rokov vytvorila EÚ rôzne mechanizmy, ako napríklad SOLVIT, EU Pilot a SMET, ktorých cieľom je zlepšiť implementáciu právnych predpisov EÚ. Tieto mechanizmy v niektorých prípadoch poskytujú asistenciu členským štátom, v iných zas prijímajú prístupy presadzovania predpisov. Hoci hodnotenia týchto mechanizmov v minulosti poukázali na určité mierne zlepšenia, často zdôrazňujú obmedzenú kapacitu, neefektívnosť a niekedy aj nepriaznivé vplyvy vybraných iniciatív.

Súčasný prístup EÚ vo svojej podstate uprednostňuje dialóg pred trestaním za nedodržanie predpisov, pričom sa zameriava na udržiavanie pozitívnych vzťahov medzi členskými štátmi a podporu spolupráce. Táto zhovievavosť však môže narušiť predvídateľnosť regulácie na jednotnom trhu. Rýchle riešenie prípadov nedodržania predpisov je pre zachovanie predvídateľnosti kľúčové.

Okrem toho rastúci počet nevyriešených prípadov porušenia predpisov a prípadov EU Pilot naznačuje, že systém nemusí byť dlhodobo udržateľný. Namiesto dočasných riešení by EÚ mala vykonať dôkladnú revíziu a zvážiť prijatie prísnejšieho prístupu k postupom pri nedodržaní predpisov, ktorý by bol podporený zefektívnym postupom pri porušení predpisov. Takýmto riešením by mohlo byť zrušenie inštitútu odôvodneného stanoviska. Štáty by zároveň dostali po obdržaní formálneho upozornenia lehotu 12 mesiacov na nápravu. Ak by k náprave nedošlo, prípad by smeroval rovno na súd.

Kapitálové trhy

Hospodárstvo EÚ bolo dlho založené na silnej pozícii bánk. Európske firmy získavajú prostriedky na investície predovšetkým z úspor domácností v bankách. To je vo výraznom kontraste s USA a ďalšími rozvinutými ekonomikami, kde je prístup k zdrojom finančného trhu, či už ide o financovanie dlhopisov alebo akcií, oveľa rozšírenejší. Ako uvádza Popov v dokumente, ktorý uverejnila ECB: „Viaceré nedávne práce ukázali, že marginálny príspevok bánk k hospodárskemu rastu klesá, zatiaľ čo príspevok kapitálových trhov sa s hospodárskym rozvojom zvyšuje, najmä preto, že trhové financovanie lepšie podporuje inovácie a produktivitu a financuje nové zdroje rastu“ (ECB 2017: 3).

Kapitálové trhy EÚ výrazne zaostávajú za USA. Na základe odhadov IEM „do konca roka 2020 predstavovala celková kapitalizácia búrz cenných papierov EÚ 9 900 mld. eur, čo je štyrikrát menej ako v prípade amerických búrz (37 700 mld. eur v NYSE a Nasdaq). Vedúca burza cenných papierov EÚ, Euronext, bola štyrikrát menšia ako NYSE (tradičné americké akcie) a trikrát menšia ako Nasdaq (technologické akcie)“ (Philippe 2023).

V súčasnosti je získavanie kapitálu v USA jednoduchšie ako v EÚ, čo brzdí rozvoj spoločností v mnohých oblastiach. Hoci z pohľadu vlastníkov existuje mnoho výhod bankového financovania (napríklad plná kontrola akcionárov), konzervatívny prístup bánk vedie k menšej inovatívnosti v ekonomike (Zhang et al. 2019), menšiemu podstupovaniu rizika a v konečnom dôsledku k menšiemu objemu dostupného kapitálu. Voľný pohyb kapitálu v Európskej únii by mal byť posilnený a malo by sa usilovať o vytvorenie životaschopnej kapitálovej únie v EÚ, ktorá by zvýšila možnosti financovania podnikov a investícií v EÚ. Mali by sa obmedziť predpisy, ktoré bránia rozvoju nebankových zdrojov financovania, a mal by sa rozvíjať trh rizikového kapitálu. Rozvinuté

kapitálové trhy sú jedným z nástrojov, ako prehlásiť neustále výzvy na zvýšenie štátnej pomoci a protekcionizmu.

Avšak úniu kapitálových trhov je potrebné podporovať nielen na podporu hospodárskeho rastu, ale následne aj na podporu bohatstva domácností. Ako uvádzajú autori Epicenter Q.E.D. „Holandský dôchodkový model, ktorý je založený na príspevkoch, ktoré sa akumulujú v súkromných fondoch a ktoré sa následne reinvestujú, ilustruje túto účinnosť – 25-percentná sadzba príspevkov vedie k čistej miere náhrady mzdy vo výške 89 %. Naopak, vo Francúzsku vedie 28-percentná príspevková sadzba k 74-percentnej miere náhrady“ (Lesh et al. 2024: 69).

Synergické účinky dynamického kapitálového trhu a dôchodkového sporenia netreba zdôrazňovať. Ľahšia dostupnosť úspor investovaných s dlhodobým horizontom predstavuje dôležitú finančnú injekciu pre pôvodne rizikové investície. Transformácia dôchodkových systémov z princípu PAYG („pay-as-you-go“) na kapitalizačné sporenie je však dlhodobá a politicky nákladná. Jednotný trh EÚ je príležitosťou, ktorá môže tento proces urýchliť. Pozitívnym príkladom toho, ako rozšíriť podiel kapitálového sporenia, je paneurópska iniciatíva v oblasti osobných dôchodkových produktov. Ako však poznamenal Šebo et al. (2020), napriek veľkému potenciálu tohto systému jeho rozvoj výrazne brzdí národný protekcionizmus, ktorý je vlastný štátom riadeným dôchodkovým systémom.

V neposlednom rade je nutné spomenúť aj opatrenia, ktoré môžu obmedzovať rozvoj kapitálového trhu v budúcnosti. Dôležitým trendom pozorovateľným v posledných rokoch bolo posilnenie kontroly priamych zahraničných investícií v členských štátoch, predovšetkým v SVE regióne. V Česku bol napríklad v roku 2021 zavedený český národný skriningový mechanizmus, ktorý ukončil nielen miestnu fázu laissez-faire zahraničných investícií, ale aj výhodu Českej republiky na úkor západoeurópskych krajín.

Podobná novela bola na Slovensku zavedená začiatkom roka 2023. Hoci je takáto opatrnosť pri súčasnej úrovni bezpečnostných rizík do istej miery namieste, vlády by sa k takýmto opatreniam mali uchýľovať len vo výnimočných prípadoch s primeraným, čo najtransparentnejším odôvodnením svojho rozhodnutia. Rozvoj kapitálových trhov si vyžaduje aj zahraničné investície

Štátna pomoc

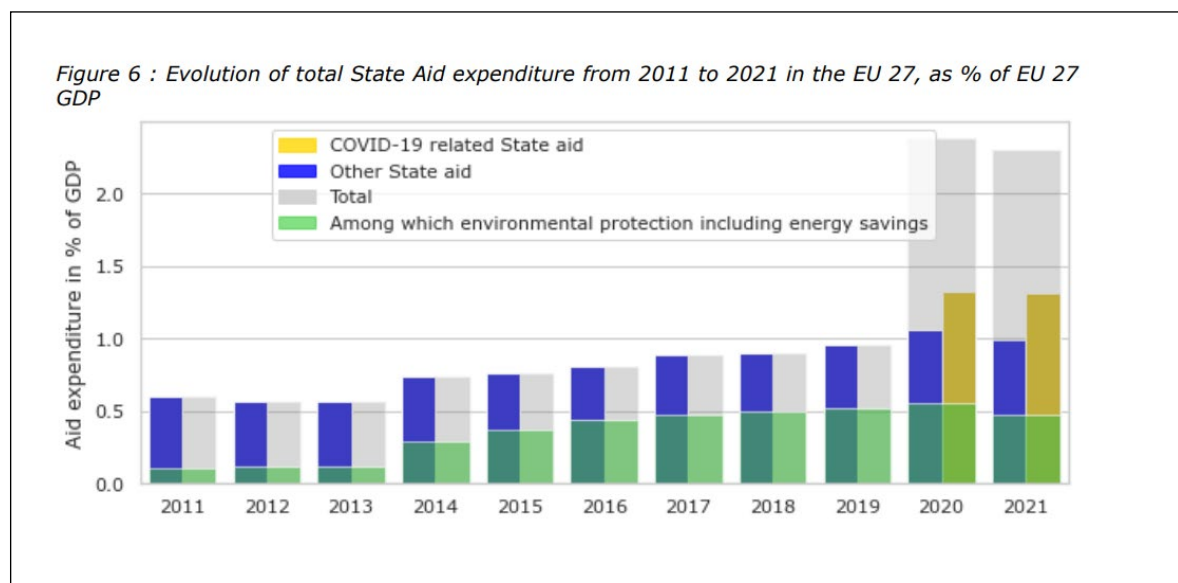
Štátna pomoc je akýkoľvek druh finančnej podpory, ktorú môžu členské štáty poskytnúť spoločnostiam alebo priemyselným odvetviám. Má rôzne formy, napríklad dotácie, daňové úľavy, záruky za úvery alebo zvýhodnené sadzby za verejné služby. Štátna pomoc sa niekedy odôvodňuje okrem iného podporou hospodárskeho rozvoja, podporou inovácií, zvyšovaním zamestnanosti, ochranou životného prostredia alebo zabezpečením verejnej bezpečnosti.

Vo všeobecnosti platí, že „akákoľvek pomoc poskytovaná členským štátom alebo akoukoľvek formou zo štátnych prostriedkov, ktorá narúša hospodársku súťaž alebo nesie riziko narušenia hospodárskej súťaže tým, že zvýhodňuje určitých podnikateľov alebo výrobu určitých druhov tovaru, je nezlučiteľná s vnútorným trhom, pokiaľ ovplyvňuje obchod medzi členskými štátmi“ (článok 107 ZFEÚ). Až neskôr sa v zmluve vymenúvajú výnimočné situácie, v ktorých možno pomoc povoliť. Inými slovami, štátna pomoc, t. j. podpora podnikov z peňazí všetkých daňových poplatníkov, by mala byť zriedkavou výnimkou, nie každodenným pravidlom.

Napriek pomerne prísnej kontrole štátnej pomoci zo strany Európskej komisie rastie nielen jej celkový objem, ale aj jej podiel na HDP. Hlavným dôvodom je rastúci objem ekologických dotácií. V poslednom období došlo

k ich prudkému nárastu počas krízy, čo znamenalo ich zdvojnásobenie.

Graf 7: Vývoj celkových výdavkov na štátnu pomoc

Zdroj: European Commission (2022b)

Neustále rastúci objem štátnej pomoci je v rozpore s pôvodnými zmluvami EÚ a s myšlienkou jednotného trhu. Realita, a to nielen v regióne strednej a východnej Európy, je taká, že mnohé spoločnosti si vyberajú konečnú destináciu investície podľa toho, ktorá krajina ponúka najvyššie stimuly. Takáto situácia je nielen neefektívna, ale aj deformujúca (bohatšie ekonomiky si môžu dovoliť viac) a vedie k vytváraniu hospodárskych rozdielov.

Údaje za roky 2005 - 2016 ukazujú, že priemerná štátna pomoc v „starých“ krajinách EÚ predstavovala 65 miliárd eur ročne oproti 7 miliardám eur ročne v „novej“ EÚ. Takéto rozdiely môžu byť spôsobené rozdielmi vo veľkosti a bohatstve ekonomík, ale zároveň môžu poukazovať na určité rozdiely v zaobchádzaní so spoločnosťami a sektormi z rôznych častí EÚ (Semeniuk, 2018).

Pravidlá štátnej pomoci by sa mali prehodnotiť, aby pomohli vytvoriť rovné a férové podmienky. Ako uviedlo deväť krajín vo svojej žiadosti adresovanej Rade Európskej únie, štátna pomoc by mala byť navrhnutá tak, aby pravidlá vychádzali z existencie zlyhaní trhu ako kľúčovej podmienky na určenie toho, kde môže štátny zásah zvýšiť konkurencieschopnosť (Council of the EU 2024d).

V posledných rokoch sa zvyšuje politická požiadavka na vyšší stupeň nielen energetickej, ale aj priemyselnej sebestačnosti. Tieto požiadavky bývajú zdôvodňované vysokou mierou štátnej pomoci v Číne alebo USA. Pripojiť sa k tejto súťaži však znamená pripojiť sa k pretekom v dotáciách a rastu protekcionizmu, ktorý v konečnom dôsledku podkopáva existenciu voľného obchodu na celosvetovej úrovni. Už teraz s obavami pozorujeme snahy o zavedenie/zvýšenie dovozných ciel. EÚ nemôže byť súčasťou tejto konkurencie, pretože nemá suroviny ako Čína, obrovské množstvo pracovnej sily ako Ázia, ani svetovú rezervnú menu, ktorá by jej umožnila dosahovať extrémne deficity, ako USA.

Členské štáty EÚ však majú na podporu ekonomického rastu k dispozícii iné nástroje než prerozdelenie vysokých daní. Predovšetkým ide o prehĺbenie a rozšírenie integrovaného kapitálového trhu, ktorý je nástrojom

na mobilizáciu súkromného kapitálu. Predmetom tejto publikácie je široká škála opatrení na odstránenie regulačných prekážok a podporu voľného obchodu s tretími krajinami. Európska komisia by zároveň mala venovať zvýšené úsilie obrane a presadzovaniu pravidiel WTO.

EÚ by taktiež mala dôsledne uplatňovať požiadavku na obmedzenie štátnej pomoci na maximálne 1 % HDP. Pravidlá jej poskytovania by mali byť transparentnejšie a predvídateľnejšie, a nie svojvoľné a na základe vlastného uváženia. Rozsah štátnej pomoci a jej vplyv na integritu jednotného trhu by zároveň mal byť zachytený v pravidelnom hodnotení konkurencieschopnosti EÚ.

Trh práce na jednotnom trhu

Špecifickým výzvam čelí aj trh práce, pričom mnohé z nich sú späté s politickými zásahmi a novými formami pracovných vzťahov. Táto sekcia najprv analyzuje licencie na výkon povolania, pričom popisuje teóriu, na ktorej sú licencie založené, rozsah regulácií povolání na Slovensku v porovnaní s ostatnými krajinami EÚ, a ich ekonomické dopady. Druhá časť sekcie sa potom venuje fenoménu platformovej práce na jednotnom trhu.

Licencie na výkon povolania

Teória za licenciami

Kľúčové prvky jednotného trhu, najmä v sektore služieb, zahŕňajú politiky udeľovania licencií a certifikácií (regulácia povolání). Hlavným (proklamovaným) dôvodom takejto regulácie je zabezpečiť pre spotrebiteľov isté normy kvality, ktoré sa dosahujú stanovením minimálnych kvalifikačných požiadaviek pre vstup jednotlivcov do príslušných povolání. Navyše, ako tvrdia Koumentová a Pagliero (2016: 13), „vyššie investície do odbornej prípravy majú potenciál zvýšiť základňu zručností v hospodárstve.“

Hoci je základná premisa tohto argumentu správna, je dôležité nezabúdať na dva kľúčové body. Po prvé, keď sa zavádzajú regulácie na riešenie informačnej asymetrie a zmiernenie negatívnych dopadov na verejnosť alebo spotrebiteľa, logickým vyústením by mal byť jednotný (alebo aspoň do značnej miery podobný) regulačný prístup v rôznych členských štátoch. Ak totiž profesijné pochybenie predstavuje riziko pre verejnosť, je logické predpokladať, že ochranné nariadenia budú jednotne alebo veľmi podobne uplatňované vo väčšine, ak nie vo všetkých štátoch. V členských štátoch EÚ sa však tento predpoklad často nenapĺňa; regulácia toho istého povolania sa v jednotlivých členských štátoch často líši, čo vedie k nejednotnosti v rámci celej únie.

Po druhé, je dôležité automaticky neaplikovať predpoklad, že zavedenie vyšších požiadaviek na kvalifikáciu bude mať vždy za následok výroby a služby vyššej kvality. Kauzálna súvislosť medzi týmito premennými je podmienená aj inými faktormi, ako sú napríklad „schopnosti, zdroje a ekonomické stimuly“ (idem: 14).

Ako uvádzajú Koumentová a Pagliero (2016: 9), existujú dve kategórie regulácie povolání, v ktorých zohráva úlohu štát:

1. Certifikačné systémy: v nich „[n]eexistuje žiadne právne obmedzenie, pokiaľ ide o to, kto môže vykonávať

úkony spojené s povoláním, ale jeho vykonávatelia sa môžu uchádzať o osvedčenie o spôsobilosti na výkon týchto úkonov vydávané štátom (alebo povereným zástupcom). Toto osvedčenie môže niekedy (ale nie vždy) poskytnúť právnu ochranu. Príklad: taxikári (v niektorých členských štátoch), fitness inštruktori (v niektorých členských štátoch), elektrotechnici (v niektorých členských štátoch)”

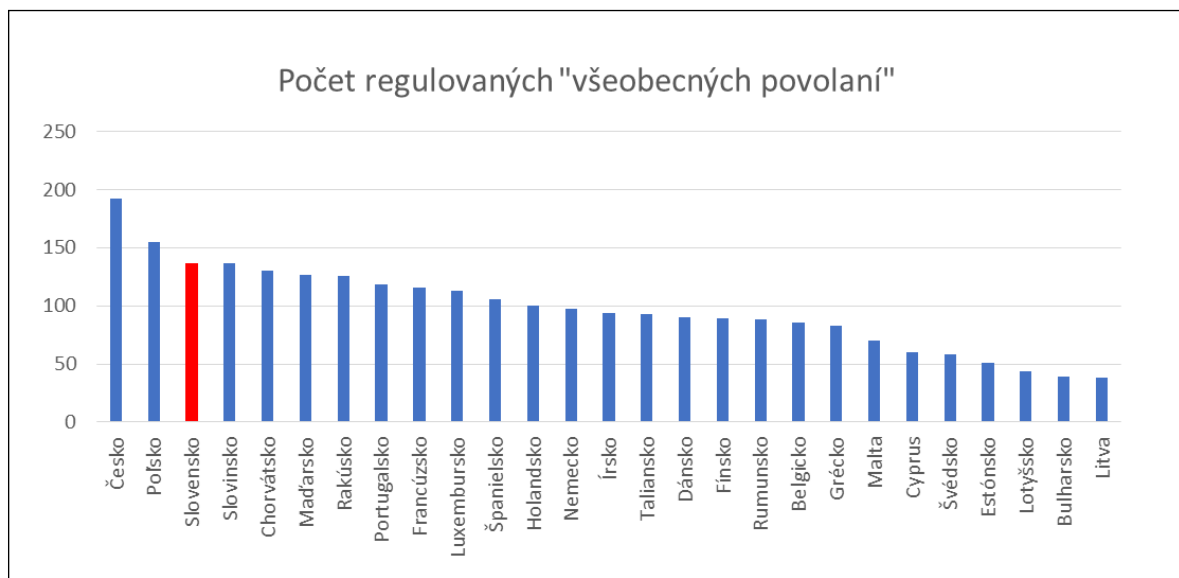
2. Systémy udeľovania licencií: „Len tí, ktorí môžu preukázať stanovenú úroveň spôsobilosti, môžu získať licenciю, ktorá im umožňuje vykonávať úkony, na ktoré sa vzťahuje nariadenie, nazývané aj „rezervy činnosti“ [po anglicky „reserves of activities“] of alebo „vyhradené činnosti“. Príklad: veterinári, farmaceuti, zubní lekári“

Vo všeobecnosti možno povedať, že regulácia povolání prostredníctvom politik udeľovania licencií a certifikácií na jednotnom trhu má svoje miesto v udržiavaní noriem kvality a ochrane spotrebiteľa. Nesúlad medzi členskými štátmi však spochybňuje niektoré základné argumenty podporujúce (prísnejšiu) reguláciu. Okrem toho predpoklad, že vyššie požiadavky na kvalifikáciu súvisia s vyššou kvalitou, nie je vždy pravdivý. Preto by sme mali byť pri skúmaní existujúcich a plánovaní budúcich regulácií kritickí.

Rozsah regulácie povolání na Slovensku v porovnaní s jednotným trhu EÚ

Európska komisia vedie databázu regulovaných povolání, ktorá poskytuje verejnosti prístup k informáciám o „všeobecných povolaniach“ („Generic Names of Professions“). Každé všeobecné povolanie je ďalej rozdelené na konkrétnejšie povolania. Napríklad povolanie „chirurg“ patrí pod všeobecné povolanie „doktor medicíny.“ Databáza ponúka komplexné informácie o predpisoch, príslušných orgánoch a kontaktných miestach pre každé regulované povolanie vo všetkých krajinách EÚ, v ktorých sa uplatňuje. V súčasnosti databáza zahŕňa 561 všeobecných povolání, pričom najviac regulovaným povolaním je „doktor medicíny“ s 1517 záznamami. Existuje možnosť prekrývania sa predpisov medzi členskými štátmi, aj samotná potreba oboznámiť sa s týmito predpismi však pôsobí ako prekážka pre osoby, ktoré chcú ponúkať služby v inom členskom štáte.

Graf 8: Počet regulovaných „všeobecných povolání“ v štátoch EÚ27, február 2024

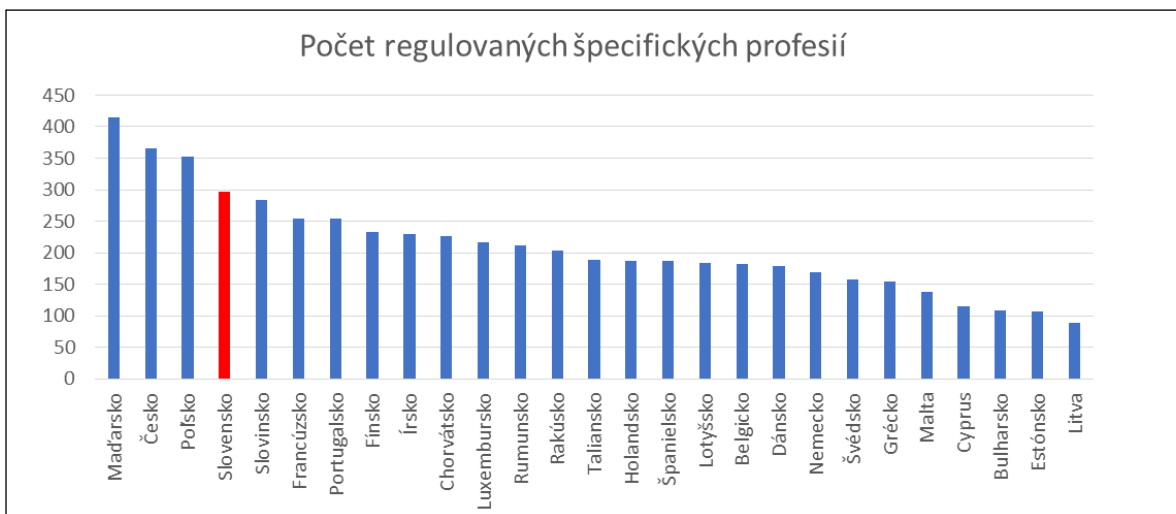

Zdroj: European Commission (n.d.c)

Krajiny EÚ s najvyšším počtom regulovaných všeobecných povolání sú Česko so 192 regulovanými povolaniami, Poľsko so 155 a na delenom treťom mieste je Slovensko a Slovinsko – oba tieto štáty regulujú 137 všeobecných povolání. Na opačnej strane rebríčka nájdeme Lotyšsko s 44 regulovanými povolaniami, Bulharsko s 39 a Litvu s len 38 regulovanými povolaniami. Slovensko tak má o 3,6-krát viac regulovaných profesií ako najmenej regulovaný štát EÚ.

Databáza Európskej komisie však umožňuje preskúmať aj počet konkrétnych regulovaných povolání. Napríklad zatiaľ čo Česko pracuje s 45 rôznymi podkategóriami v rámci skupiny „doktor medicíny“, Rakúsko „pozná“ len 33 podkategórií v rámci tej istej všeobecnej skupiny povolání. Graf 9 znázorňuje počet špecifických regulovaných povolání:

Graf 9: počet špecifických regulovaných povolání v štátoch EÚ27, február 2024

Zdroj: European Commission (n.d.c)

V štatistike regulovaných konkrétnych povolání sa Slovensko nachádza len o jednu priečku nižšie, tzn. na 4. mieste, keď počet regulovaných profesií dosahuje 297. Na prvých troch priečkach nájdeme Poľsko (352 regulovaných špecifických profesií), Česko (365) a Maďarsko (415). Naopak na druhej strane rebríčka sa nachádza Bulharsko so 109 regulovanými špecifickými profesiami, Estónsko so 107 a Litva s 88 regulovanými profesiami, ktorá je zároveň jediným členským štátom, kde počet regulovaných konkrétnych profesií nepresiahol hodnotu 100.

Štatistiky z databázy poukazujú na rôznorodosť v počte regulovaných povolání v jednotlivých členských štátoch EÚ, ktorá podrýva argument o ich zavádzaní z dôvodu zaistenia kvality služieb a produktov. V oboch ukazovateľoch sa navyše Slovensko umiestnilo medzi krajinami s najvyšším počtom regulovaných povolání. To implikuje nadmernú výzvu pre jednotlivcov, ktorí chcú poskytovať služby na Slovensku.

Ekonomické dopady licencií na výkon povolania

Podľa najlepších vedomostí autora v súčasnosti neexistuje verejne dostupná ekonomická evaluácia dopadov licencií na výkon povolania na Slovenskú ekonomiku. Štúdia Koumentovej a Pagliera (2016) však ponúka cenné poznatky o stave pracovnoprávných predpisov v EÚ. Tieto predpisy ovplyvňujú približne 22 % pracovníkov

v EÚ, rozloženie tohto vplyvu však nie je rovnomerné. Stredná Európa a špecifické skupiny povolání vykazujú vyšší výskyt regulácií.

Niektoré zistenia autorov sú zdanlivo pozitívne (žiaduce). Tvrdia, že „udeľovanie licencií na výkon povolania je spojené so súhrnnou mzdovou prémie vo výške približne 4 %“ (idem: 4). Okrem toho uznávajú, že „opatrenia týkajúce sa automatického uznávania, ktoré v súčasnosti existujú v EÚ, sú účinné pri uľahčovaní vstupu na zahraničné trhy a mobility medzi krajinami“ (ibid.).

Súčasný regulačný rámec však prináša aj významné nedostatky. Autori ukazujú, že udeľovanie licencií, ako najprísnejšie regulačné opatrenie, prispieva k nerovnosti miezd v EÚ. Okrem toho sa ukazuje, že udeľovanie licencií súvisí so zvýšenou mierou nezamestnanosti v EÚ (až o 705 tisíc pracovných miest). Naopak, uvoľnenie regulácie by mohlo potenciálne zvýšiť počet pracovníkov v určitej profesii o 3 až 9 %.

Nepriaznivé vplyvy udeľovania licencií na mobilitu pracovnej sily sú zrejmé pri analýze zastúpenia pracovníkov narodených v zahraničí v rôznych profesiách. Zatiaľ čo medzi neregulovanými a certifikovanými pracovníkmi narodenými v zahraničí sa nezistil žiadny významný rozdiel, v prípade licencovaných profesií to neplatí. Koumentová a Pagliero (2016: 4) konštatujú, že „výskyt licencovaných pracovníkov narodených v zahraničí sa líši podľa povolania,“ pričom licencovaní pracovníci narodení v zahraničí sú v porovnaní s neregulovanými pracovníkmi nedostatočne zastúpení v základných povolaniach, remeslách a príbuzných odboroch a kvalifikovaných poľnohospodárskych povolaniach. Okrem toho zdôrazňujú, že „udeľovanie licencií skresľuje výnosy zo vzdelania tým, že vyrovnáva výnosy pre osoby s nízkym dosiahnutým vzdelaním a zároveň zvyšuje výnosy pre osoby s vysokoškolským vzdelaním“ (ibid.). Takýto vývoj naznačuje odklon od meritokratických princípov k politickej manipulácii.

Dostupné dôkazy ponúkajú trojvrstvový argument v prospech liberalizácie licencií. Po prvé, ak existuje všeobecná zhoda v prospech tvorby politiky založenej na dôkazoch ako najefektívnejšieho prístupu, politici by mali svoje kroky prispôbiť tejto zásade a upustiť od čisto politického rozhodovania. Ako ukazujú uvedené zdroje, nevýhody príliš prísnej regulácie povolání prevažujú nad jej prínosmi.

Po druhé, príliš prísne politiky v oblasti udeľovania licencií znižujú celkový blahobyt spoločnosti. Ak jednotlivci nemôžu maximalizovať svoj prínos tým, že pracujú na miestach, kde ich produktivita prevyšuje produktivitu ich krajiny pôvodu, spoločnosť ako celok stráca. Okrem toho prísne predpisy obmedzujú konanie jednotlivcov pri zmierňovaní nevýhod vyplývajúcich z lotérie narodenia¹⁴, čím bránia zvyšovaniu kvality ich života.

Tretí aspekt argumentácie sa týka budúcnosti EÚ a teda aj Slovenska v kontexte imigrácie. Vzhľadom na výrazné demografické zmeny, najmä starnutie obyvateľstva, sa Slovensko ocitá v situácii, že svoju pracovnú silu musí vystužiť pracovníkmi z tretích krajín. Táto téma sa už dostala aj do agendy vlády, ktorá plánuje výrazne zvýšiť počet víz pre občanov z krajín mimo EÚ (Denník E 2024). Snaha prilákať zahraničných pracovníkov na Slovensko však nutne musí byť spojená aj s ich jednoduchším zamestnaním. Odstraňovanie bariér je potrebným krokom pre prilákanie pracovníkov nielen z krajín mimo EÚ, ale aj z iných členských štátov. Navyše, zamestnanosť zohráva kľúčovú úlohu pri zabezpečovaní úspešnej integrácie prisťahovalcov do spoločnosti krajiny. Kombinácia už vyjadrenej vôle prilákať cudzincov na Slovensko s ich pravdepodobným príchodom v dôsledku klimatickej zmeny v najbližších rokoch až dekádach vytvára nutnosť krokov uľahčujúcich zamestnanie týchto prisťahovalcov za cieľom nielen hospodárskeho rastu, ale aj kvalitného občianskeho spolunažívania.

Súčasný stav naznačuje, že existuje významný priestor na liberalizáciu licencovania povolání. Slovensko patrí medzi krajiny s najvyšším počtom licencovaných povolání v EÚ, čo naznačuje odklon od ekonomickej teórie riešenia informačných asymetrií a presadzovanie skôr politického prístupu. Navyše, za liberalizáciu politik súvisiacich s licenciami na výkon povolania, ktoré predstavujú najprísnejšiu formu regulácie povolání, je možné argumentovať nielen ich empirickými zdokumentovanými dopadmi v minulosti, ale aj jej pravdepodobnou potrebou v dohľadnej budúcnosti.

Platformová práca

EÚ je priekopníkom v oblasti právnych predpisov pre digitálnu platformovú prácu, ktorá je novým fenoménom ponúkajúcim pracovníkom flexibilitu a využívanie doteraz nevyužitých zdrojov, ako sú napríklad súkromné vozidlá (Council of the EU 2024). Jej popularita prudko vzrástla počas COVID-19, pričom sa do nej zapojilo viac ako 28 miliónov pracovníkov, ktorí sa dobrovoľne stali poskytovateľmi služieb, hoci s nižšou mierou sociálnej ochrany (Council of the EU 2024). Platformy využili túto regulačnú medzeru na uspokojenie potrieb zákazníkov a zvýšenie blahobytu.

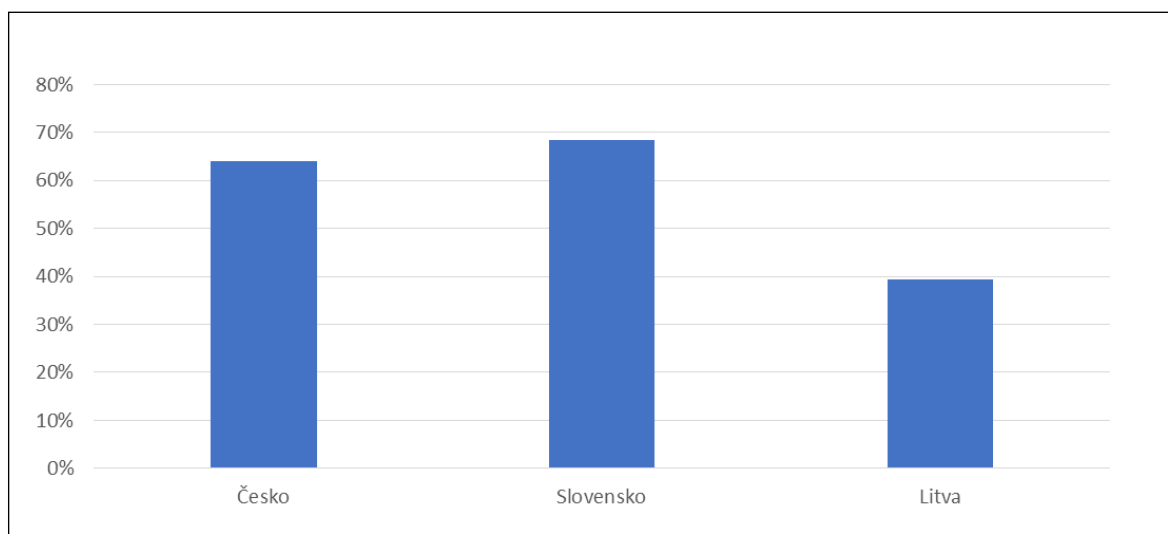
Zastarané právne predpisy EÚ a členských štátov z minulého storočia však nedokážu obsiahnuť nové formy spolupráce a rozdeľujú pracovníkov na chránených zamestnancov a samostatne zárobkovo činné osoby. Vzostup platformovej práce, novej formy spolupráce, považujú odbory za hrozbu. Dopyt po nej však zdôrazňuje vzájomné výhody. Namiesto prísnej regulácie by malo byť trhu umožnené nájsť rovnováhu. Hoci platformy prijímajú a aplikujú sociálne zodpovedné pravidlá, regulačný lobing odborov uprednostňuje silnú ochranu zamestnancov, čo brzdí dynamiku trhu. Vo svetle týchto faktov znižuje zbytočná smernica EÚ atraktivitu pre nové investície.

V novej smernici po viacerých zmenách chýba jasná definícia pracovnoprávneho vzťahu, čo presúva na členské štáty bremeno ju nastaviť. To nielen bráni harmonizácii založenej na prísnych pravidlách, ale vytvára aj právnu neistotu a núti digitálne platformy k nákladnému prispôsobovaniu sa právnym predpisom v 27 rôznych štátoch.

Okrem toho sa v smernici predpokladá, že všetky zmluvy s platformami sú implicitne pracovnými zmluvami, pričom správcovia platforiem musia preukázať opak. Toto nastavenie zvyšuje neistotu, právne náklady a riziká pre platformy a potenciálne ohrozuje ich existenciu kvôli menšine pracovníkov, ktorí očakávajú benefity klasického pracovnoprávneho vzťahu od platforiem.

V prieskume z roku 2024, ktorý sa uskutočnil medzi kuriérmi doručujúcimi jedlo (Wolt), sa väčšina z nich vyjadřila, že uprednostňuje flexibilitu a nezávislosť pred istotou tradičných zamestnaneckých výhod.

Graf 10: Podiel respondentov, ktorí by nevymenili o 8 % nižšiu hodinovú mzdu za platené štyri týždne dovolenky; Česko, Slovensko a Litva, prieskum uskutočnený v marci 2024

Zdroj: Centrum tržních a ekonomických analýz (CETA) 2024¹⁵

Nové právne predpisy EÚ tak ukladajú pracovníkom platforiem pracovné podmienky v rozpore s ich preferenciami, čím podkopávajú flexibilitu a efektívnosť, ktoré ich k práci na týchto platformách motivovali. Tento prístup zvyšuje náklady platforiem, obmedzuje flexibilitu a podkopáva systém algoritmickeho hodnotenia. Nahrádza voľné ukončenie spolupráce zložitými pravidlami výpovednej lehoty, čím ohrozuje výhodu platforiem v operatívosti a flexibilitate pre zákazníkov. Smernica nielenže znižuje príťažlivosť práce platforiem a odrádza nových investorov, ale poškodzuje aj občanov tým, že obmedzuje možnosti flexibilného príjmu a znižuje blahobyt v dôsledku zvýšených nákladov a obmedzenej dostupnosti služieb.

Regulácie a prekážky obchodu

Udeľovanie povolení

Jednou z významných oblastí jednotného trhu, ktorá si vyžaduje zlepšenie, je oblasť priemyselných povolení. V súčasnom stave sú postupy súvisiace so získaním takýchto povolení zdĺhavé a zložité, čo predstavuje prekážku konkurencieschopnosti a transformačného potenciálu priemyslu EÚ. Tieto predpisy o udeľovaní povolení sú rozptýlené v rôznych právnych predpisoch EÚ, čo vedie k roztrieštenému a duplicitnému systému, ktorý je plný značnej nekonzistentnosti, ako sa zdôrazňuje v správe Business Europe (2024).

V dôsledku toho vzniká naliehavá potreba väčšej harmonizácie v rámci prístupu EÚ k povoľovaniu v priemyselnom a infraštruktúrnom prostredí. Takáto harmonizácia je kľúčovým faktorom pri posilňovaní konkurencieschopnosti. To znamená zefektívnenie a konsolidáciu predpisov o povoleniach s cieľom zabezpečiť súdržnosť a efektívnosť, a tým umožniť podnikom hladšie prevádzkové prostredie.

Okrem toho je mimoriadne dôležité podporovať dialóg na úrovni EÚ s cieľom podporiť zdieľanie osvedčených postupov medzi kľúčovými zainteresovanými stranami. Tento dialóg by mal zahŕňať nielen Európsku komisiu, ale aj vnútroštátne povoľovacie orgány a zástupcov priemyslu. Podporovaním otvorenej výmeny názorov a skúseností môže EÚ využiť kolektívne odborné znalosti na zdokonalenie procesov udeľovania povolení, podporu transparentnosti a v konečnom dôsledku zlepšenie celkového podnikateľského prostredia v regióne.

Takéto spoločné úsilie je neoddeliteľnou súčasťou podpory regulačného rámca, ktorý nielen chráni verejný záujem, ale aj podnecuje inovácie a udržateľný rast v celom priemyselnom prostredí EÚ.

Zachovanie technologicky neutrálnych prístupov v hospodárskej politike a technologickom vývoji je zároveň nevyhnutné, aby sa Európska únia vyhla zvýhodňovaniu istých technológií v právnych predpisoch. Dodržiavaním tejto zásady EÚ umožňuje spotrebiteľom a podnikateľom vybrať si optimálne riešenia v rámci dynamiky trhu, čím podporuje hospodársku súťaž a inovácie. Tento prístup zabezpečuje spravodlivosť, podporuje tvorivosť a efektívnosť, čo v konečnom dôsledku prináša prospech spotrebiteľom a podporuje pokrok vo všetkých odvetviach.

Prijatie technologickej neutrality nielenže zabezpečuje spravodlivú hospodársku súťaž, ale slúži aj ako katalyzátor inovácií. Tým, že tento prístup umožňuje podnikom súťažiť na základe kvality a efektívnosti ich ponuky, a nie na základe umelých výhod, podporuje kreativitu a podnecuje pokrok v rôznych odvetviach. Okrem toho podporuje efektívnosť tým, že umožňuje trhovým silám diktovať najefektívnejšie riešenia, a nie umelo podporovať určité technológie alebo subjekty.

Netarifné opatrenia (NO) a netarifné bariéry (NB)

Napriek tomu, že EÚ úspešne podporuje voľný obchod v rámci svojich hraníc, značné výzvy pre jej politiku voľného pohybu tovaru vyplývajú z netarifných opatrení a bariér, ako aj zo zložitosti otvorenia európskeho hospodárstva tretím krajinám.

NO idú nad rámec colných sadzieb a ovplyvňujú medzinárodný obchod tým, že menia množstvo a ceny obchodovaného tovaru. V EÚ sú bežné požiadavky ako označovanie, kontroly, certifikácie, registrácie, testovanie, balenie a obmedzenia používania určitých látok. NO majú vplyv najmä na potravinársky, chemický, plastový a textilný priemysel. Cezhraniční maloobchodníci čelia kvôli týmto opatreniam prekážkam pri zakladaní a prevádzke podnikania.

Svetová banka zistila, že tieto opatrenia majú takmer dvojnásobne väčší reštrikčný vplyv na obchod ako clá. Aj keď sú často odôvodňované zdravotnými a bezpečnostnými normami, NO stále pôsobia ako protekcionistické obchodné prekážky (Szczepeński 2017).

Podľa databázy World Integrated Trade Solution 94 % dovozu a výrobkov EÚ podlieha NO, čo je výrazne viac ako v USA (77 % a 62 %) alebo Japonsku (76 % a 61 %) (World Integrated Trade Solution 2018). To vyvoláva otázky o význame rozsiahlych požiadaviek na označovanie alebo certifikáciu.

EK uznáva rastúci význam NO v obchodnej politike a uznáva, že niektoré NO sú v skutočnosti netarifnými prekážkami (NB), ktoré sa často vyznačujú protekcionistickými a diskriminačnými tendenciami.

Hoci právne predpisy jednotného trhu zakazujú NB, tieto pretrvávajú v dôsledku rozdielneho výkladu legislatívy zo strany členských štátov a dodatočných požiadaviek kladených na dovozcov (gold-plating) alebo časových obmedzení. NB sa stávajú problematickými, ak sú prehnané, nekonzistentné alebo sa nekvalitne uplatňujú. Colné služby niektorých krajín strednej a východnej Európy tiež zavádzajú technické obmedzenia, najmä na dovoz potravín v rámci EÚ.

Pokrok jednotného trhu v oblasti voľného pohybu tovaru si vyžaduje dôkladné preskúmanie NB, najmä v oblasti potravín, a jednotnú politiku na ich odstránenie. To zahŕňa vyhodnotenie všetkých takýchto

opatrení, posúdenie výkonnosti colných služieb a zavedenie zrýchleného riešenia sporov v otázkach medzištátneho dovozu.

ESG

Nariadenia ESG sa vzťahujú na oficiálne usmernenia stanovené vládami, ktoré sa týkajú činností, podávania správ alebo zverejňovania informácií súvisiacich s ESG. Skratka ESG predstavuje environmentálne („environmental“), sociálne („social“) a riadiace („governance“) faktory, ktoré sa používajú na posúdenie udržateľnosti a etických implikácií investície alebo činností spoločnosti. Rámec EÚ pre ESG v súčasnosti pozostáva z piatich nariadení a štyroch smerníc (z ktorých dve sú v procese rokovanií).

Vo všeobecnosti je pomerne ťažké definovať, čo je ešte nariadenie ESG a čo už nie. Napríklad nová smernica CBAM („Carbon Border Adjustment Mechanism“) sa považuje za opatrenie ESG, hoci ju možno považovať aj za súčasť balíka zelených obchodov Fit for 55. Z tohto dôvodu nie je jednoduché kvantifikovať vplyvy alebo prínosy opatrení ESG a v tomto texte sa zameriame najmä na oznamovacie povinnosti podnikov, ktoré majú priamy vplyv na ich celkovú byrokratickú záťaž a konkurencieschopnosť.

Existujú dva základné prístupy k regulácii ESG: dobrovoľný a preskriptívny. Tradičný prístup k regulácii EÚ má z historického hľadiska preskriptívny charakter, čo znamená, že odráža tendenciu regulovať spoločenské vzťahy prostredníctvom prijímania série vzájomne prepojených predpisov s cieľom dosiahnuť určité ciele. To je v ostrom kontraste s prístupom USA, kde sú požiadavky na ESG skôr dobrovoľné a zákonodarca teda nepredpisuje detaily vykazovania.

Rozsah regulácie ESG má tendenciu rásť, a tak zvyšovať náklady podnikov. Konkrétnym príkladom tohto procesu je nedávna regulácia hodnotenia ESG v EÚ (Council of the EU 2024). Doteraz nebolo hodnotenie podnikov alebo nimi vydávaných „zelených“ dlhopisov regulované, čo viedlo k veľkým rozdielom medzi hodnotením ratingových agentúr. Nové nariadenie odovzdalo právomoci Európskemu orgánu pre cenné papiere a trhy („European Securities and Markets Authority“ – ESMA), aby definoval požiadavky na správny rating a dosiahol vyššiu transparentnosť. Stalo sa tak napriek tomu, že tá istá organizácia v roku 2023 zverejnila štúdiu, podľa ktorej faktor udržateľnosti nehral pri hodnotení dlhopisov udržateľnosti žiadnu úlohu (European Securities and Markets Authority 2023).

V každom prípade budú najvyššie náklady na vykazovanie ESG znášať podniky. V dôsledku smernice o podávaní správ o udržateľnosti podnikov („Corporate Sustainability Reporting Directive“ – CSRD), ktorá sa začala uplatňovať v januári 2024 – a ktorej rozsah pôsobnosti je rozšíriteľný, v dôsledku čoho sa bude vzťahovať na širší okruh spoločností – bude do roku 2029 povinné podávať správy až pre 50 000 spoločností v EÚ s viac ako 250 zamestnancami (Euronext Corporate Services 2024). Podľa odhadov Európskej poradnej skupiny pre finančné výkazníctvo („European Financing Reporting Advisory Group“ – EFRAG)¹⁶ bude každá spoločnosť čeliť: „v priemere celkovo 287 000 eur ako jednorazovým nákladom na vykazovanie a približne 320 000 eur na ročnej báze (z toho 173 000 eur na vlastné náklady zodpovedajúce v priemere 2 až 2,5 plným pracovným úväzkom)“ (EFRAG 2022: 3)).

EFRAG tiež odhaduje, že „nekótovaným podnikom vznikajú najnižšie administratívne náklady (...) Ich náklady by mali dosiahnuť približne 36 000 eur na jednorazovom základe a 40 000 eur na pravidelnom základe.“ Pri približne 50 000 vykazujúcich podnikoch toto nariadenie zvyšuje dodatočné ročné náklady o minimálne 2 miliardy eur bez jasných prínosov, čím sa znižuje ich medzinárodná konkurencieschopnosť.

¹⁶ EFRAG poskytla Európskej komisii technické poradenstvo vo forme kompletne pripravených návrhov štandardov EÚ pre vykazovanie udržateľnosti a/alebo návrhov zmien týchto štandardov.

Ďalšími nefinančnými nákladmi tejto zložitej regulácie je zbavenie účastníkov trhu možnosti preukázať morálne cnosti. Morálka nie je ponechaná na slobodnú vôľu každej spoločnosti (jej akcionárov) a jednotlivca (v nej), ale snaží sa byť socializovaná a delegovaná ako povinnosť, čo so sebou prináša právne dôsledky (riziko trestného stíhania) a sociálne vedľajšie účinky. Úlohou majiteľov podnikov prestáva byť zisťovanie potrieb zákazníkov – majú produkovať to, čo predpis vyžaduje a umožňuje. Zákazník už nie je rozhodcom, ktorý rozhoduje o tom, čo a kto má produkovať prostredníctvom svojich peňažných výdavkov, ale rozhoduje o tom nariadenie. Stará tradícia akcionárskeho kapitalizmu v prostredí voľného trhu je výrazne narušená.

Digitálne trhy

Zákon o digitálnom trhu (DMA)

Už viac ako 20 rokov sa práve v EÚ objavuje čoraz viac nariadení týkajúcich sa digitálneho sveta. To sa však nepremietlo do dynamického rozvoja európskych digitálnych spoločností. V roku 2021 boli z 22 kľúčových online platforiem pôsobiacich v EÚ len štyri z Európy (Mariniello a Martins, 2021). Jedným z dôvodov tohto nízkeho počtu je nadmerná regulácia digitálneho trhu aj podnikania v širšom zmysle na jednotnom trhu a v členských štátoch EÚ. Podľa štúdie think-tanku Breugel bolo v rokoch 2019 – 2023 vytvorených 116 právnych predpisov EÚ relevantných pre sektor digitálnej ekonomiky (Marcus a kol., 2023). Častým argumentom regulačných orgánov je „ochrana spotrebiteľa“. Možno však nájsť rôzne príklady ustanovení zahrnutých napríklad v zákone o digitálnych trhoch („Digital Markets Act“ – DMA), ktoré môžu skončiť s opačným výsledkom.

Podľa Európskej komisie je cieľom DMA podporiť spravodlivé a konkurencieschopné digitálne trhy. Jeho cieľom je údajne zabrániť regulačnej fragmentácii v rámci jednotného trhu, zabezpečiť bezpečné online prostredie a vyrovnať podmienky pre podniky, a najmä riešiť dominantné postavenie niektorých veľkých online platforiem, ktoré pôsobia ako „strážcovia“ („gatekeepers“). Popri zákone o digitálnych službách („Digital Services Act“ – DSA) je DMA kľúčovou súčasťou európskej digitálnej stratégie.

Existuje však viacero dôvodov na pochybnosti, či tento právny predpis skutočne posilní vnútorný trh a podporí hospodársku súťaž inovácie (LFMI 2022c).

Po prvé, právne predpisy DMA sa vyznačujú značnou mierou neistoty vyplývajúcou z nejasne vymedzených pojmov a značného rozsahu regulačných právomocí. Regulačný orgán nie je obmedzený pri určovaní, či sa subjekt kvalifikuje ako strážca, a potenciálne pokuty sa neriadi princípom proporcionality, čo ďalej prehlbuje obavy z dopadov regulácie.

Po druhé, právne predpisy vykazujú nepochopenie koncepcie hospodárskej súťaže tým, že prijímajú do určitej miery statický pohľad a snažia sa umelo vytvoriť to, čo považujú za spravodlivé a prospešné pre spotrebiteľov. Avšak snaha vopred určiť konkrétnu podobu trhu – vrátane jeho veľkosti, počtu účastníkov a ich správania – tak, aby vyhovovala preferenciám spotrebiteľov, je vo svojej podstate chybná. Takéto snahy budú mať za následok neefektívnosť, pretože dynamiku trhu nemožno presne predurčiť.

Po tretie, do istej miery vyplývajú z predchádzajúceho bodu, právne predpisy považujú hospodársku súťaž za konečný cieľ, a nie za prostriedok na dosiahnutie cieľa. Hospodárska súťaž by však mala slúžiť ako nástroj na uspokojenie želaní a požiadaviek spotrebiteľov. Legislatíva však bráni hospodárskej súťaži v plnení tejto úlohy z viacerých dôvodov. Po prvé, jej vplyv môže narušiť, zhoršiť alebo neočakávane zmeniť služby, ktoré spotrebiteľia slobodne využívajú. Po druhé, spotrebiteľia požadujú optimalizované možnosti výberu, a nie ohromujúce množstvo možností. Prostredníctvom tejto legislatívy EÚ v podstate tvrdí, že optimalizácia sa rovná maximalizácii, čím rozhoduje v mene spotrebiteľov namiesto toho, aby im umožnila vybrať si.

Po štvrté, legislatíva riskuje výrazne brzdiť inovácie. Ako tvrdí Portuese (2021), signalizovanie podnikateľom, že ich inovačné úsilie, ktoré im môže v najbližších rokoch priniesť výhody prvého hráča a dominantné postavenie na trhu, by mohlo mať za následok, že ich spoločnosti budú klasifikované ako strážcovia a budú podliehať množstvu regulačných povinností, predstavuje mimoriadne silný odstrašujúci prostriedok pre inovácie.

Okrem týchto bodov vznikajú ďalšie metodické a filozofické obavy. Napríklad v hodnotení vplyvu legislatívy sa nedostatočne hodnotia jej nepriaznivé účinky, pričom sú nedostatočne odôvodnené a doložené jej očakávané pozitívne výsledky. Okrem toho existuje len málo dôkazov na podporu tvrdenia, že platformy, ktoré sú predmetom regulácie, skutočne predstavujú prirodzené monopoly. Zdá sa tiež, že legislatíva nerešpektuje práva súkromného vlastníctva tým, že platformy považujú za verejné statky, hoci chýba odôvodnenie takejto klasifikácie. Napokon, právne predpisy prehliadajú nedokonalosti, ktoré sú vlastné službám aj poskytovateľom, napriek skutočnosti, že nedokonalosť je inherentná ľudskej činnosti.

Zákon o digitálnych službách

Cieľom zákona o digitálnych službách („Digital Services Act“ - DSA), ktorý Európska komisia predstavila v decembri 2020, je zvýšiť bezpečnosť a správu online governance. Podobne ako pri mnohých legislatívnych aktoch EÚ však aj pri ňom hrozí, že napriek deklarovaným cieľom bude brániť inováciám a negatívne ovplyvňovať spotrebiteľov.

DSA obsahuje ustanovenie o mimosúdnom vyrovnaní. Ak orgán na riešenie sporov rozhodne v prospech príjemcu služby, poskytovateľ platformy musí uhradiť všetky poplatky a uhradiť ďalšie primerané výdavky. Naopak, ak orgán pre riešenie sporov rozhodne v prospech poskytovateľa platformy, príjemca neuhradí žiadne poplatky, pokiaľ sa nezistí konanie v zlej viere. Tieto ustanovenia môžu neprímerane zaťažovať menšie podniky, ktoré by mohli mať problém znášať takéto náklady.

Okrem toho sa v DSA kladú na poskytovateľov služieb značné požiadavky na transparentnosť, čo si vyžaduje prijatie dodatočných zamestnancov a zavedenie nových systémov a politík, čo následne vedie k zvýšeným nákladom. Hmatateľný prínos dodatočných zverejnených informácií pre zákazníkov však zostáva nejasný. Barcentewicz (2021) poukazuje na to, že ani DSA, ani súvisiace dokumenty Európskej komisie sa týmto rizikom nezaobierajú.

Na záver, z filozofického hľadiska predstavujú právne predpisy riziko obmedzenia slobody prejavu, ako uvádza Barcentewicz (2021: 3), čo môže viesť k nadmernému odstraňovaniu obsahu používateľov. Takéto tendencie by mohli ďalej viesť k centralizácii a monopolizácii pravdy a zasahovať do vlastníckych práv poskytovateľov služieb. To podčiarkuje širšie obavy týkajúce sa rovnováhy medzi reguláciou škodlivého obsahu a zachovaním slobody prejavu v online priestore.

Umelá inteligencia (AI)

Začiatkom roka 2024 členské štáty EÚ jednomyselne schválili Akt EÚ o umelej inteligencii (AI) (Politico 2024). V tejto prelomovej legislatíve sa stanovujú prísne normy pre systémy umelej inteligencie používané v EÚ, pričom za svoje ciele legislatíva označuje bezpečnosť, transparentnosť, nediskrimináciu a environmentálnu udržateľnosť (European Parliament 2023). Priorizuje ľudský dohľad a prijíma prístup založený na úrovni rizika s cieľom kategorizovať AI do viacerých skupín:

- Neprijateľné riziko
 - * Príklad: biometrické identifikátory a sociálne bodovanie.
- Vysoké riziko
 - * Príklady: AI v oblasti vzdelávania, presadzovania práva, kritickej infraštruktúry.
- Limitované riziko
 - * Príklad: AI v oblasti manipulácie s obrazom, zvukom a videom.
- Minimálne riziko
 - * Všetko ostatné, napríklad spamové filtre, videohry podporované AI, systémy manažmentu zásob.

Na systémy všeobecnej a generatívnej umelej inteligencie, ako je ChatGPT, sa vzťahujú osobitné pravidlá zamerané na transparentnosť a zodpovednosť (Center for Data Innovation 2024).

Relevantní aktéri v oblasti AI však varujú pred niekoľkými potenciálnymi rizikami tejto legislatívy. Po prvé, mnohí aktéri tvrdia, že z procesného hľadiska sa legislatíva javí ako unáhlená a dôležité dodatky boli pridané v posledných fázach procesu. Napríklad Asociácia počítačového a komunikačného priemyslu („Computer & Communications Industry Association“ – CCIA) uvádza, že „výsledok zrejme naznačuje, že nadčasová legislatíva o AI bola obetovaná v prospech rýchlej dohody“ (Computer & Communications Industry Association 2023). BusinessEurope súhlasí a uvádza, že „je znepokojujúce, že dohoda o takomto komplexnom právnom predpise bola urýchlená“ (BusinessEurope 2023). Podobne aj DigitalEurope tvrdí, že „pokús o reguláciu základných modelov [„foundation models“] na poslednú chvíľu postavil na hlavu [prístup založený na úrovni rizika]“ a že „[n]ové požiadavky [...] si od spoločností vyžadujú veľa zdrojov na dodržiavanie predpisov, zdrojov, ktoré sa vynaložia na právnikov namiesto toho, aby sa zamestnali AI inžinieri“ (DigitalEurope 2023).

Pravdepodobne aj z dôvodu takéhoto urýchléného procesu mnohé zainteresované strany upozorňujú na potenciálne problematické časti obsahu právnych predpisov. Po prvé, BusinessEurope upozorňuje na potenciálnu právnu neistotu ako na hlavný problém a tvrdí, že „v dôsledku [urýchlenej dohody] je stále veľa otvorených otázok a trhy zostanú vo výsledku zmätené“ (BusinessEurope 2023). Rada odvetvia informačných technológií (ITI) tiež kritizuje smernicu pre nedostatočnú právnu jasnosť a neistotu vo viacerých otázkach. Či už ide o identifikáciu general-purpose AI“ (GPAI) modelov ako systémového rizika (na základe technických parametrov, ktoré môžu rýchlo zastarať), alebo uplatňovanie požiadaviek na autorské práva na poskytovateľov z krajín mimo EÚ. Po druhé, príslušné zainteresované strany vyjadrili nespokojnosť a nesúhlas s tým, čo vnímajú ako odklon od dlho avizovaného prístupu založeného na úrovni rizika. DigitalEurope uviedla, že „plne podporovala prístup založený na riziku, ktorý by vychádzal z použitia umelej inteligencie, nie zo samotnej technológie ale pokus o reguláciu základných modelov v poslednej chvíli to postavil na hlavu [zvýraznenie pridané]“ (DigitalEurope 2023). Postoj DOT Europe sa zhoduje s postojom DigitalEurope, keďže podľa nich „prijatý prístup je v rozpore s povahou zákona o umelej inteligencii založenou na rizikách, nezohľadňuje špecifiká technológie a chýba mu jasné pochopenie toho, kde sa končí jedna technológia a začína druhá“ (DOT Europe 2023). ITI sa ďalej sťažuje že smernica rozširuje požiadavky na spracovanie údajov nad rámec existujúcich pravidiel GDPR.

Predstavitelia tohto odvetvia sú zároveň znepokojení ďalšími povinnosťami, ktoré boli do právnych predpisov pridané v posledných fázach procesu. Organizácia Allied for Startups uviedla, že „startupové komunity sú naďalej znepokojené povinnosťami pridanými na poslednú chvíľu týkajúcimi sa modelov umelej inteligencie na všeobecné účely (GPAI), ktoré ovplyvnia schopnosť startupov vytvárať a využívať ich“ (Allied for Startups 2023). Týmto tvrdením nadväzujú na vyššie uvedené vyhlásenie DigitalEurope o regulácii základných modelov.

Výrazné náklady spojené s dodržiavaním predpisov a ďalších požiadaviek, ktoré predpovedajú vyššie spomenuté organizácie, boli odhadnuté v štúdií EK z roku 2021 (European Commission 2021). Za predpokladu, že regulačným požiadavkám bude podliehať len 10 % jednotiek umelej inteligencie (tých, ktoré sú označené ako „vysoko rizikové“), autori odhadujú, že „celkové náklady na dodržiavanie predpisov pre globálny priemysel umelej inteligencie sa v roku 2025 budú pohybovať v rozmedzí od 1,6 miliardy eur do 3,3 miliardy eur“.

Okrem toho boli odhadnuté aj náklady spojené s procesom certifikácie. Autori dospeli k záveru, že „za [použitia] rozumných predpokladov môže získanie certifikácie pre jednotku AI prostredníctvom skúmania EÚ stáť v priemere 16 800 - 23 000 eur, čo predstavuje približne 10 - 14 % nákladov na vývoj. Na druhej strane zriadenie nového QMS [*systemu riadenia kvality - poznámka autora*] môže stáť 193 000 - 330 000 eur vopred plus 71 400 eur ročných nákladov na údržbu.“

Tieto fakty sú ešte alarmujúcejšie, ak vezmeme do úvahy, že EÚ zaostáva vo vývoji technológií umelej inteligencie. Napríklad údaje o zapojení *rizikového kapitálu* do odvetvia AI ukazujú, že v rokoch 2018 - 23 až 52 % investícií smerovalo do USA, 26 % do Číny a len 6 % do Európy (OECD.AI).

KAPITOLA 3: POLITICKÉ A STRATEGICKÉ ODPORÚČANIA

Na základe predchádzajúcej kapitoly popisuje posledná časť analýzy politické odporúčania zamerané na dosiahnutie lepšieho fungovania a väčšej konkurencieschopnosti jednotného trhu, čo by v konečnom dôsledku prospelo nielen členským štátom SVE, ale aj celej EÚ. Politické odporúčania sa delia do piatich širokých kategórií v závislosti od ich cieľa.

Jednotný trh by mal stáť na prvom mieste v prioritách EÚ

Tvorcovia politiky EÚ musia uznať, že napriek tomu, že EÚ vytvára dojem profesionality, odbornosti a technokracie, jednotný trh je výsledkom politických dohôd. Táto práca poukazuje na prvoradý význam jeho posilnenia, a žiadame tvorcov rozhodnutí na úrovni EÚ, aby uznali význam tohto politického cieľa. **Rozhodovacie orgány únie musia zaradiť jednotný trh do popredia svojich programov a aktívne pracovať na tom, aby presvedčili predstaviteľov členských štátov, aby urobili to isté.** Súčasný tlak zo strany voličov EÚ a členských štátov, ako aj občianskej spoločnosti môže podporiť zosúladenie záujmov na rôznych politických úrovniach.

Priorizácia jednotného trhu znamená komplexný prístup k jeho podpore, ktorý zahŕňa všetky relevantné legislatívne oblasti:

- **EÚ by mala stanoviť a presadzovať ambiciózne ciele pre jednotný trh.** Tieto ciele musia byť sprevádzané kvantitatívnymi kľúčovými ukazovateľmi výkonnosti (KPI), ktoré umožnia posúdiť pokrok členských štátov pri ich dosahovaní.
- Nové právne predpisy by sa nemali zameriavať len na posilnenie obchodu v rámci EÚ; namiesto toho by sa malo vyvinúť úsilie na odstránenie netarifných opatrení a netarifných bariér s cieľom uľahčiť väčšie obchodné príležitosti aj s krajinami mimo EÚ. Je vhodné dokončiť ratifikáciu obchodnej dohody s Kanadou (CETA) a tiež sa vrátiť k diskusiám o obchodnej dohode medzi EÚ a USA.
- **Každý nový navrhovaný právny predpis by malo sprevádzať hodnotenie jeho dôsledkov pre jednotný trh.** V záujme zastavenia nárastu bariér obchoduby sa mala využívať existujúca zásada „one in, one out“; posudzovať by sa malo celé spektra vyvolaných nákladov, a nielen administratívnej záťaže. V dlhodobom horizonte by sa táto zásada mala zmeniť na prístup „one in, two out“, aby sa urýchlila liberalizácia jednotného trhu.

Odvážnejší prístup k presadzovaniu právnych predpisov EÚ

Jedným z predpokladov dobre fungujúceho jednotného trhu je predvídateľné regulačné prostredie. Hoci uvoľnenejší a neformálnejší prístup má svoje výhody, EÚ musí postupovať spôsobom, ktorý je nielen rýchly, ale aj spravodlivý a rovnaký pre všetky členské štáty. Využívanie procedúry EU Pilot ukazuje,

že táto iniciatíva môže byť nástrojom zhovievavosti voči členským štátom, ktorý politici EÚ využívajú na získanie podpory pre svoju agendu. Na to, aby jednotný trh správne fungoval, sa však podniky musia môcť spoľahnúť na to, že právne predpisy EÚ sa budú uplatňovať rovnako vo všetkých členských štátoch.

Hromadenie nevyriešených prípadov v rámci procedúry EU Pilot a prípadov nesplnenia povinnosti implementácie právnych predpisov (infringement) dokazuje, že EÚ nedokáže účinne a rýchlo presadzovať spoločné právne predpisy. Aby sa EÚ stala prísnejšou a účinnejšou pri presadzovaní právnych predpisov, mala by:

- Zjednodušiť konanie o porušení právnych predpisov odstránením fázy „odôvodneného stanoviska“. Okrem toho v prípadoch, keď súd zistí, že členský štát porušil právo EÚ, by sa **v rozhodnutí mal vždy stanoviť vymedzený časový rámec na dosiahnutie súladu**, pričom v prípade pretrvávajúceho porušovania by sa automaticky ukladali finančné sankcie, čím by sa odstránila potreba opakovane sa obracať na súd.
- * Hoci odstránenie fázy „odôvodneného stanoviska“ posilní postavenie a význam formálneho upozornenia, ktoré stanovisku predchádza, môžeme očakávať, že táto zmena môže viesť aj k miernemu nárastu počtu prípadov predložených súdu. Hoci stanovenie lehoty na splnenie povinnosti po vydaní rozhodnutia pravdepodobne do určitej miery zníži pracovné zaťaženie komisie, malo by sa vyvinúť úsilie aj na zvýšenie kapacity súdu.
- * **Skrátiť lehotu od zaslania formálneho upozornenia do vyriešenia prípadu** alebo postúpenia prípadu nesplnenia povinnosti na Súdny dvor na maximálne dvanásť mesiacov.
- **Obmedziť využívanie programu EU Pilot.** Táto úprava by zvýšila tlak na členské štáty, aby dodržiavali právne predpisy, keďže program neobsahuje sankčné opatrenia a predchádza len konaniam o porušení právnych predpisov. Okrem toho by toto opatrenie pomohlo obmedziť nárast nových a nevyriešených prípadov.
- **Zvýšiť využívanie konania o porušení právnych predpisov**, aby splnilo svoju úlohu strážcu zmlúv. Zároveň by EÚ mala aktívne bojovať proti politizácii neplnenia transpozície zo strany členských štátov.
- Vykonať komplexné hodnotenie prebiehajúcich projektov zameraných na riešenie problémov súvisiacich s neplnením povinností, ako je napríklad SOLVIT. Posilniť kapacity iniciatív, ktoré získali priaznivé hodnotenia na základe vopred stanovených kritérií, a zároveň ukončiť iniciatívy s nepriaznivými výsledkami hodnotenia.

Navrhnuť štandardizovaný právny rámec na vykonávanie testov proporcionality podľa smernice o službách.

Liberalizácia licencií na výkon povolania, trhu práce a sektora služieb

Súčasný rozdiel v počte licencovaných povolanií v jednotlivých členských štátoch naznačujú, že licencie sa používajú skôr ako politické (ochranárske) nástroje, než aby slúžili predovšetkým na riešenie informačných asymetrií. Okrem toho existujúci výskum poukazuje na značný nevyužitý potenciál v rámci jednotného trhu v oblasti služieb. Na dosiahnutie tohto potenciálu by EÚ mala prijať tieto opatrenia:

- **Regulačný rámec krajiny s najmenej prísnymi predpismi pre určité povolanie by mal slúžiť ako referenčná hodnota** za predpokladu, že analýza výsledkov v tejto krajine neodhalí významné nedostatky. Napríklad, ak v niektorom členskom štáte zostáva povolanie bez licencie bez výrazných nepriaznivých účinkov, ostatné členské štáty by mali byť usmernené, aby zrušili svoje požiadavky na udeľovanie licencií pre toto povolanie.
 - * Okrem toho by sa tieto stanovené referenčné hodnoty mali pravidelne prehodnocovať s cieľom posúdiť možnosti úprav vrátane ďalšej liberalizácie.
- V sektore služieb by sa mal uplatňovať porovnateľný prístup. **Na určenie krajiny s najmenej reštriktívnou legislatívou by sa mal použiť index STRI OECD.** Najnižšie skóre, ktoré dosiahol ktorýkoľvek členský štát v konkrétnom odvetví, by sa malo prijať ako cieľová hodnota pre všetky členské štáty, pričom neschopnosť splniť túto referenčnú hodnotu v stanovenom časovom rámci by mala viesť k finančným sankciám.
 - * Po zosúladení legislatív členských štátov so stanovenými referenčnými hodnotami by EÚ mala podporovať a presadzovať pokračujúce liberalizačné úsilie všetkých členských štátov.
- Na úrovni európskej legislatívy **je vhodné vrátiť sa k diskusii o tzv. zásade krajiny pôvodu pri poskytovaní cezhraničných služieb.** To by znamenalo poskytovanie služby podľa právnych predpisov krajiny pôvodu poskytovateľa služby. To by umožnilo poskytovateľom služieb pôsobiť v známom rámci zákonov ich domovskej krajiny, stimulovalo hospodársku súťaž a motivovalo vlády iných krajín, aby znížili reštriktívnosť domácich poskytovateľov služieb.
- **Smernica o práci na digitálnych platformách by sa mala prepracovať.** Nové právne predpisy ukladajú správcov platformiem požiadavky, ktoré sú v rozpore s preferenciami ich pracovníkov, čím podkopávajú dôvody, ktoré ich na tieto platformy pritiahli. Smernica zvyšuje náklady platformiem, obmedzuje flexibilitu a podkopáva systém algoritmickeho hodnotenia. Okrem toho nahrádza slobodné ukončenie spolupráce zložitými pravidlami výpovednej lehoty, čím ohrozuje prirodzenú výhodu platformiem v operatívnom a flexibilite pre všetky zúčastnené strany. Právne predpisy nielenže znižujú príťažlivosť práce na platformách a odrádzajú nových investorov, ale poškodzujú aj občanov tým, že obmedzujú možnosti flexibilného príjmu a znižujú ich blahobyt v dôsledku zvýšených nákladov a obmedzenej dostupnosti služieb.

- **Európa by mala byť otvorená migrácii za prácou.** Hoci diskusiám o prisťahovalectve v posledných rokoch dominovali témy súvisiace s prílevom utečencov do EÚ, anti-imigračná rétorika nesmie viesť k politike uzavretých hraníc. EÚ potrebuje otvorenú a rozumnú migračnú politiku, aby sa znížil nedostatok pracovných síl a zmiernilo starnutie obyvateľstva.

Zníženie regulačného zaťaženia pre konkurencieschopnejší jednotný trh

Všetky regulačné iniciatívy v rámci EÚ by mali zohľadňovať skutočnosť, že každá regulácia vo svojej podstate narúša trh a ukladá podnikom dodatočné bremeno, čím spomaľuje hospodársky rast, čo v konečnom dôsledku ovplyvňuje spotrebiteľov a ich životné podmienky. Podľa odhadov Európskej parlamentnej výskumnej služby (EPRS 2023) by odstránenie prekážok pohybu tovaru a služieb na úrovni členských krajín mohlo priniesť do hospodárstva dodatočných 644 miliárd eur.

Preto je potrebné pri zavádzaní nových nariadení starostlivo zvážiť tieto nepriaznivé účinky. **Tvorcovia politik by sa mali snažiť vytvárať politiky, ktoré v čo najväčšej miere minimalizujú zásahy do voľného trhu,** a zavádzať mechanizmy, ktoré zmierňujú škodlivé účinky regulácií.

- **Prijať technologicky neutrálny prístup v rámci odvetvia nových technológií** a vyhnúť sa regulačnému zvyhodňovaniu konkrétnych hráčov.
- **Znížiť reportovaciú záťaž podnikov** zlepšením koordinácie medzi EÚ a vnútroštátnymi inštitúciami s cieľom odstrániť nadbytočné povinnosti. Signalizácia cnosti (ESG) by sa mala ponechať na rozhodnutie účastníkov trhu, či už výrobcov alebo spotrebiteľov. V súčasnosti majú obe skupiny dostatok nástrojov na rozpoznanie kvality tovaru alebo služby. Alternatívne môžu tieto služby poskytovať súkromné organizácie. Záťaž, ktorú na podniky kladú rôzne požiadavky ESG, zvyšuje náklady podnikov v celom hospodárstve a znižuje ich globálnu konkurencieschopnosť. EÚ by mala zvrátiť vplyv týchto právnych predpisov na stredné a malé podniky.
- **V rámci celého priemyselného a infraštruktúrneho ekosystému by malo dôjsť k väčšej harmonizácii prístupu EÚ k udeľovaniu povolení,** čo je kľúčovým faktorom konkurencieschopnosti. Je potrebné prehodnotiť vnútroštátne systémy udeľovania povolení a schvaľovania, aby sa uľahčil prístup na trh EÚ.
- **Podporovať vzájomné uznávanie predpisov v určených odvetviach s dôveryhodnými obchodnými partnermi za hranicami EÚ.** Konečným cieľom by nemalo byť len uprednostnenie efektívnejšieho jednotného trhu v rámci EÚ, ale skôr snaha o vytvorenie rozsiahleho globálneho jednotného trhu.

Digitálne služby a digitálne trhy

Už viac ako dvadsať rokov sa v legislatíve EÚ objavuje čoraz viac nariadení týkajúcich sa digitálneho sveta. To sa však nepremietlo do veľmi dynamického rozvoja európskych digitálnych spoločností. V roku 2021 boli z 22 kľúčových online platforiem pôsobiacich v EÚ len 4 z Európy. Jedným z dôvodov je nadmerná regulácia digitálneho trhu a v širšom zmysle aj podnikov na jednotnom trhu členských štátov EÚ.

- **EÚ by sa mala vyvarovať ďalších nadbytočných regulácií**, ktoré by obmedzili príťažlivosť EÚ ako miesta pre rozvoj digitálnych spoločností a inovácií.
- **Mala by sa prehodnotiť smernica DMA**. Súčasný znenie trpí rôznymi nedostatkami:
 - * Regulačná neistota: Právne predpisy vnášajú neistotu vďaka nejasným pojmom a širokým regulačným právomociam spolu s neprimeranými pokutami, čo vytvára náročné prostredie pre subjekty.
 - * Statický pohľad na hospodársku súťaž: V dôsledku nedostatočného zohľadnenia dynamiky trhu vedie k neefektívnosti.
 - * Nesprávny cieľ hospodárskej súťaže: Snaha diktovať trhovú štruktúru a hospodársku súťaž tak, aby zodpovedali vnímaným výhodám pre spotrebiteľov, môže viesť k neefektívnosti a nezamýšľaným dôsledkom.
 - * Odradenie od inovácií: Potenciálna klasifikácia úspešných inovátorov ako strážcov, ktorí podliehajú prísnej regulácii, by mohla výrazne odradiť nové podnikateľské úsilie.
- **Smernica o digitálnych službách (DSA) by sa mal upraviť**. DSA predstavuje dôležitú príležitosť na ochranu a zlepšenie regulačného rámca, ktorý uľahčuje mnohé z nesporných výhod, ktoré dnes Európania využívajú na internete. To by sa mohlo dosiahnuť dvoma spôsobmi:
 - * Vytvorením jednotného kódexu, ktorý by nahradil protichodné pravidlá EÚ a vylúčil vnútroštátne právne predpisy, ktoré by narušovali integritu vnútorného trhu digitálnych služieb. Mali by sa odstrániť ustanovenia, ktoré zvyšujú právnu neistotu a neprimerane zaťažujú poskytovateľov služieb - napríklad tým, že na nich kladú neodôvodnené požiadavky na transparentnosť a zavádzajú nespravodlivý režim mimosúdneho vyrovnania.
 - * Využitím regulačnej konkurencie prostredníctvom prísnych pravidiel krajiny pôvodu, ktoré vylučujú, aby iné členské štáty ukladali poskytovateľovi online služieb prísnejšie pravidlá, než sú pravidlá členského štátu, v ktorom má poskytovateľ sídlo alebo právneho zástupcu. Harmonizácia rámcov digitálnej identity a elektronického podpisu na podporu cezhraničných digitálnych transakcií by zvýšila výhody

digitalizácie.

- **Regulačné sandboxy sú len druhým najlepším riešením pre digitálne inovácie.** Lepšou možnosťou je menej prísna regulácia s menším počtom právnych neistôt. Sandboxy sú vítané v právnych oblastiach, ktoré sa ťažko reformujú.
- **Nová regulácia v oblasti umelej inteligencie predstavuje riziko,** že nové technológie sa objavia skôr v iných regiónoch ako v EÚ; to môže viesť k strate konkurencieschopnosti v Európe. Systémy AI klasifikované ako vysoko rizikové budú podliehať prísnyim pravidlám, ktoré sa budú uplatňovať pred ich vstupom na trh EÚ, čo pre začínajúce podniky predstavuje značné výzvy z hľadiska technickej a organizačnej zložitosti a nákladov na dosiahnutie súladu. Keďže ide o prvý príklad rozsiahlych právnych predpisov o AI, je veľmi ťažké predvídať ich dlhodobé účinky.
- **EÚ by mala pravidelne prehodnocovať nové pravidlá,** ktoré sa už začali uplatňovať, a rýchlo reagovať, aby podchytila nadmernú reguláciu v niektorých prvkoch a zaostávanie za inými trhmi. EÚ je v pozícii, keď môže naplno využiť nové technológie, a vývoj rôznych systémov umelej inteligencie môže podporiť konkurencieschopnosť jednotného trhu v digitálnom hospodárstve.

Konkurencieschopnejšia Európa

- **Zvyšovanie konkurencieschopnosti by malo byť hlavným cieľom politik členských štátov.** Vyššia miera ekonomickej slobody je osvedčeným nástrojom zvyšovania hospodárskeho rastu. Posledných dvadsať rokov v regióne strednej a východnej Európy ukázalo, že liberalizácia, deregulácia a nízke daňové zaťaženie prispievajú k dobiehaniu vyspelejších západných krajín. Realizáciou týchto politik by krajiny SVE mali aktívne vyvíjať tlak na EK, aby formulovala právne predpisy, ktoré podporujú hospodársku slobodu. Existuje niekoľko spôsobov podpory konkurencieschopnosti a ekonomickej slobody.
- **Na naplnenie slobody pohybu voľného pohybu kapitálu musí EÚ integrovať národné kapitálové trhy do skutočne jednotného trhu.** Politiky kontroly zahraničných investícií by mali zabezpečiť, aby žiadny členský štát nadmerne nereguloval zahraničný kapitál. Mali by byť stanoviť jasné pravidlá (kontroly a rovnováhy) obmedzovania investícií a ich uplatňovanie len vo výnimočných prípadoch.
- **Mali by sa odstrániť predpisy brániace rozvoju kapitálového a dlhopisového financovania podnikov** a mal by sa rozvíjať trh rizikového kapitálu.
- **Mali by sa podporovať synergické účinky dynamického kapitálového trhu a systémov kapitálového dôchodkového sporenia.** Ľahšia dostupnosť úspor investovaných v dlhodobom horizonte bude pôsobiť ako rozhodujúca finančná injekcia pre počiatocne rizikové investície. EK by sa mala usilovať o odstránenie vnútroštátnych prekážok v záujme vyššej akceptácie celoeurópskych osobných dôchodkových produktov (PEPP).

- **Limitovaný objem štátnej pomoci;** t. j. podpora podnikov z peňazí daňových poplatníkov, by mala byť zriedkavou výnimkou, nie pravidlom. Veľký nárast štátnej pomoci od pandémie, ktorý v EÚ27 dosiahol viac ako 2 % HDP, vytvára riziko nadmerného zasahovania členských štátov do rôznych oblastí národných ekonomík, čo môže narušiť hospodársku súťaž a obchod v rámci jednotného trhu EÚ. Štátna pomoc by sa mala vrátiť na úroveň pred pandémie a mala by byť obmedzená na 1 % HDP v EÚ27.
- **Racionalizácia zelených politík EÚ.** Zmena klímy a iné environmentálne hrozby sú faktom a je potrebné hľadať účinné spôsoby ochrany našej planéty. Zároveň treba mať na pamäti, že príliš ambiciózne ciele alebo rýchle zavádzanie zmien - oddelene od prirodzených technologických zmien, ktoré vyplývajú aj z vôle spotrebiteľov (ktorí sú v demokracii zároveň voličmi) - môžu v jednotnom trhu vyvolať vysoké náklady a vytvoriť nadmerné prekážky. EÚ by mala hľadať rozumný kompromis medzi tempom ekologickej transformácie a nákladmi s ňou spojenými. Niektoré z navrhovaných ekologických politík je vhodné realizovať postupne a zároveň zlepšiť podmienky pre rozvoj a trhovú komercializáciu ekologických, technologických inovácií.

ZDROJE

Allied for Startups. (2023) Startups concerned about last-minute requirements on GPAI models agreed in AI trilogues. (<https://alliedforstartups.org/2023/12/10/press-release-startups-concerned-about-last-minute-requirements-on-gpai-models-agreed-in-ai-trilogues/>).

Barcentewicz, M. (2021) The new European Digital Services Act: Risky for consumers and innovation. Brussels: Epicenter.

Bloomberg. (2024) EU Moves Toward Hitting China with Tariffs on Electric Vehicles. (<https://www.bloomberg.com/news/articles/2024-03-06/eu-moves-toward-hitting-china-with-tariffs-on-electric-vehicles>).

Bruegel. (2021) Which platforms will be caught by the Digital Markets Act? The 'gatekeeper' dilemma. (<https://www.bruegel.org/blog-post/which-platforms-will-be-caught-digital-markets-act-gatekeeper-dilemma>).

Bruegel. (2023) A dataset on EU legislation for the digital world. (<https://www.bruegel.org/dataset/dataset-eu-legislation-digital-world>).

BusinessEurope. (2023) BusinessEurope reacts to political deal on EU AI Act. (<https://www.busesseurope.eu/publications/busesseurope-reacts-political-deal-eu-ai-act>).

BusinessEurope. (2024) Licence to transform. SWOT analysis of industrial permitting in Europe. (https://www.busesseurope.eu/sites/buseur/files/media/reports_and_studies/2024-02-13_busesseurope_permitting_swot_analysis_-_final_report.pdf).

Center for Data Innovation. (2024) The EU's AI Act creates regulatory complexity for open-source AI. (<https://datainnovation.org/2024/03/the-eus-ai-act-creates-regulatory-complexity-for-open-source-ai/>).

Computer & Communications Industry Association. (2023) AI Act negotiations result in half-baked EU deal; more work needed, tech industry emphasises. (<https://ccianet.org/news/2023/12/ai-act-negotiations-result-in-half-baked-eu-deal-more-work-needed-tech-industry-emphasises/>).

Coreper I. (2024) EU AI Act Article 3. (<https://www.euaiact.com/article/3>).

Council of the EU. (2024) Environmental, social and governance (ESG) ratings: Council and Parliament reach agreement. (<https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2024/02/05/environmental-social-and-governance-esg-ratings-council-and-parliament-reach-agreement/>).

Council of the EU. (2024) EU rules on platform work. (<https://www.consilium.europa.eu/en/policies/platform-work-eu/>).

Council of the EU. (2024) Platform workers: Council confirms agreement on new rules to improve their working conditions. (<https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2024/03/11/platform-workers-council-confirms-agreement-on-new-rules-to-improve-their-working-conditions/>)

Council of the EU (2024d). Request by the Swedish delegation for an AOB agenda item for the Competitiveness Council on 7 March 2024. (<https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7176-2024-INIT/en/pdf>).

Denník E. (2024). Ekonomický newsfilter: Fico už migrantmi nestráší. Biznis mu vysvetlil, že fabriky ich veľmi potrebujú. (<https://e.dennikn.sk/3856241/ekonomicky-newsfilter-fico-uz-migrantmi-nestrasi-biznis-mu-vysvetlil-ze-fabriky-ich-velmi-potrebuju/>).

DigitalEurope. (2023) A milestone agreement, but at what cost? Response to the political deal on the EU AI Act. (https://www.digitaleurope.org/news/23173/?utm_source=substack&utm_medium=email).

Directorate-General for Economic and Financial Affairs. (2023) Annual data set of the macro-economic database AMECO: Consumption. (https://economy-finance.ec.europa.eu/economic-research-and-databases/economic-databases/ameco-database/download-annual-data-set-macro-economic-database-ameco_en#consumption).

DOT Europe. (2023) DOT Europe welcomes AI Act progress while cautioning over departure from risk-based framework. (<https://doteurope.eu/news/dot-europe-welcomes-ai-act-progress-while-cautioning-over-departure-from-risk-based-framework/>)

European Central Bank (ECB). (2017) Evidence on finance and economic growth. Germany: Frankfurt am Main.

ECIPE. (2023) The critical importance of the Single Market for Europe's global trade performance. (<https://ecipe.org/blog/single-market-europes-global-trade-performance/>).

Epicenter. (2023) Europe is missing 10,400 billion euros in market capitalisation. (<https://www.epicenter-network.eu/blog/europe-is-missing-10400-billion-euros-in-market-capitalisation-3270/>).

Epicenter. (2024) 'Q.E.D. Why politicians need an evidence-based approach to policy problems. (<https://mcusercontent.com/00442427a26e721103255eff7/files/fb7ac991-d8b0-6c6e-ea09-c869e3bffb55/Q.E.D..pdf>).

Euronews. (2023) Europe can become energy self-sufficient by 2030, but it comes with a hefty price tag. (<https://www.euronews.com/business/2023/10/09/europe-can-become-energy-self-sufficient-by-2030-but-it-comes-with-a-hefty-price-tag-study>).

European Commission. (2021) Study to support an impact assessment of regulatory requirements for artificial intelligence in Europe. Brussels: European Commission.

European Commission. (2022a) Monitoring the application of European Union law 2022 Annual Report. Brussels: European Commission.

European Commission. (2022b) State aid scoreboard 2022. Brussels: European Commission.

European Commission. (2023) Critical Raw Materials: ensuring secure and sustainable supply chains for EU's green and digital future. (https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_23_1661).

European Commission. (2023) Opening statement of the European Union made by Mrs Sabine Weyand, Director-General, Directorate-General for Trade. (https://www.eeas.europa.eu/delegations/world-trade-organization-wto/15th-trade-policy-review-european-union-5-7th-june-2023_en?s=69).

European Commission. (2023c) Annual report on intra-EU labour mobility 2022 published. (<https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=89&furtherNews=yes&newsId=10545&langId=en>).

European Commission. (n.d.a) Transposition. (https://single-market-scoreboard.ec.europa.eu/enforcement-tools/transposition_en).

European Commission. (n.d.b) Generic Names of Professions. (<https://ec.europa.eu/growth/tools-databases/regprof/professions/generic>).

European Commission. (n.d.c) Regulated Professions by Country, with Competent Authorities. (<https://ec.europa.eu/growth/tools-databases/regprof/professions/bycountry>).

Euronext Corporate Services. (2024) All about the CSRD (Corporate Sustainability Reporting Directive). (<https://www.corporateservices.euronext.com/blog/esg/eu-csrd>).

European Financial Reporting Advisory Group (EFRAG) (2022). Draft European Sustainability Reporting Standards. (<https://www.efrag.org/Assets/Download?assetUrl=%2Fsites%2Fwebpublishing%2FSiteAssets%2F05%2520EFRAGs%2520Cover%2520Letter%2520on%2520the%2520Cost-benefit%2520analysis.pdf&AspxAutoDetectCookieSupport=1>).

European Financing Reporting Advisory Group. (2022) Cost-benefit analysis of the first set of draft European Sustainability Reporting Standards (ESRS). Brussels: European Financing Reporting Advisory Group.

European Papers. (2023) Digital Markets Act (DMA): A Consumer Protection Perspective. (<https://www.europeanpapers.eu/en/europeanforum/digital-markets-act-consumer-protection-perspective>).

- European Parliament. (2023) EU AI Act: first regulation on artificial intelligence. (<https://www.europarl.europa.eu/topics/en/article/20230601STO93804/eu-ai-act-first-regulation-on-artificial-intelligence>).
- European Parliamentary Research Service (2023) Increasing European added value in an age of global challenges Mapping the cost of non-Europe (2022-2032) ([https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2023/734690/EPRS_STU\(2023\)734690_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2023/734690/EPRS_STU(2023)734690_EN.pdf)).
- European Securities and Markets Authority. (2023) The European sustainable debt market - do issuers benefit from an ESG pricing effect? Paris: European Securities and Markets Authority.
- European Union. (n.d.) Country profiles. (https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/country-profiles_en?page=0).
- Eurostat. (2024a) GDP and main components (output, expenditure and income). (https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/nama_10_gdp__custom_10381234/default/table).
- Eurostat. (2024b) Population on 1 January by age and sex. (https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/demo_pjan__custom_10381277/default/table).
- Eurostat. (2024c) Real GDP per capita. (https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_08_10/default/table).
- Eurostat. (2024e) EU trade since 1999 by SITC. (https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/DS-018995__custom_7450834/default/table?lang=en).
- Eurostat. (2024f) EU Direct Investment Positions, by Countries. Available [online]: (https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/bop_fdi6_geo__custom_10308540/default/table).
- Eurostat. (2024g) Employment in Foreign Controlled Enterprises. (https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/egi_em1__custom_9507276/default/table?lang=en).
- General Secretariat of the Council. (2024) Request by the Swedish delegation for an AOB agenda item for the Competitiveness Council on 7 March 2024. Brussels: Council of the EU. (<https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7176-2024-INIT/en/pdf>).
- Gertler, P., Reiner, M. and Zeman, J. (2023) The Economic Benefits of Slovakia's EU Membership. Policy Brief No. 7. Bratislava: National Bank of Slovakia.
- Information Technology and Innovation Foundation. (2021) The Digital Markets Act: European precautionary antitrust. (<https://itif.org/publications/2021/05/24/digital-markets-act-european-precautionary-antitrust/>).
- Koumenta, Maria and Pagliero, Mario (2016). "Measuring Prevalence and Labour Market Impacts of Occupational Regulation in the EU", European Commission, (<https://ec.europa.eu/docsroom/documents/20362/attachments/1/translations/en/renditions/native>).
- Lesh, M., Mantas, Ch., Marques, N., Năsulea, Ch., Năsulea, D. F., Saravakos, C. and Stagnaro, C. (2024). Q.E.D. Why politicians need an evidence-based approach to policy problems. (<https://www.epicenternetwork.eu/publications/q-e-d-why-politicians-need-an-evidence-based-approach-to-policy-problems/>).
- Lithuanian Free Market Institute. (2022a) Digital Markets Act: Competition, Property, Innovation and User Interests. Lithuania: Lithuanian Free Market Institute.
- Lithuanian Free Market Institute. (2022b) Maintaining status quo, fostering competition among platforms would better serve platform workers, consumers. Lithuania: Lithuanian Free Market Institute.
- Lithuanian Free Market Institute (LFMI). (2022c) Digital Market Act: Competition, property, innovation and user interests. (https://www.lfri.lt/wp-content/uploads/2022/02/Paper-On-Digital-Market-Act_LFMI-2021-12-14.pdf).

- National Bank of Poland. (2023) Direct investments – foreign. (<https://nbp.pl/publikacje/cykliczne-materialy-analityczne-nbp/inwestycje-bezposrednie-zagraniczne/>).
- National Bank of Slovakia (NBS). (n.d.) Priame zahraničné investície. (<https://nbs.sk/statisticke-udaje/statistika-platobnej-bilancie/priame-zahranicne-investicie/>).
- National Council of the Slovak Republic. (n.d.) Chronológia prístupového procesu SR do EÚ. (<https://www.nrsr.sk/web/Print.aspx?Print=True&sid=eu%2Finfo%2Fchronologia>).
- oPeniazoch. (2024) Počet zamestnaných cudzincov na Slovensku po prvý raz prekročil hranicu 100 000. (<https://openiazoch.zoznam.sk/financie/pocet-zamestnanych-cudzincov-na-slovensku-po-prvy-raz-prekrocil-hranicu-100-000/>).
- oPeniazoch (n.d.). Slovenská koruna (MESKK). História kurzov. (<https://openiazoch.zoznam.sk/meny/slovenska-koruna/archiv-kurzov/meskk>).
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (n.d.a) Services Trade: Services trade in the global economy. (<https://www.oecd.org/trade/topics/services-trade/>).
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (n.d.b) TiVA 2023 ed. Principal Indicators. (https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=TIVA_2022_C1).
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (n.d.c) Services Trade Restrictiveness Index. (<https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=STRI>).
- Philippe, C. (2023) Europe is Missing 10,400 Billion Euros in Market Capitalisation. (<https://www.epicenter-network.eu/blog/europe-is-missing-10400-billion-euros-in-market-capitalisation-3270/>).
- Politico. (2024) EU countries strike deal on landmark AI rulebook. (<https://www.politico.eu/article/eu-countries-strike-deal-ai-law-act-technology/>).
- Popov, A. (2017) Evidence on finance and economic growth. Working Paper Series No 2115. Frankfurt: European Central Bank.
- Portuese, A. (2021) The Digital Markets Act: European Precautionary Antitrust. (<https://itif.org/publications/2021/05/24/digital-markets-act-european-precautionary-antitrust/>).
- Postoj. (2019) Danko pripraví zákon na zrušenie osobitného odvodu pre reťazce. (<https://www.postoj.sk/42146/danko-pripravi-zakon-na-zrusenie-osobitneho-odvodu-pre-retazce>).
- Saulnier, J. (2022) Completing the single market for services. European Added Value in Action. Brussels: European Parliamentary Research Service.
- Semeniuk, PhD, LL.M., Piotr. (June 2018) Does EU competition law favor particular countries? (https://www.law.nyu.edu/sites/default/files/upload_documents/Semeniuk.pdf)
- Szczepański, M. (2017) Understanding non-tariff barriers in the single market. Brussels: European Parliamentary Research Service.
- Šebo, J., Danková, D., and Králik, I. (2020) Pan-European Personal Pension product. Technical Working Paper Series 1/2020. Brussels: Better Finance.
- Štatistický úrad Slovenskej Republiky (ŠÚ SR). (2023) Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2021: Národná analytická správa. (https://slovak.statistics.sk/wps/portal!/ut/p/z1/tVLJUsMwDPOWJk6luMkdrGfynShHEqntPGFsVNnodmapA39e1yGA8xQGA7oojHk-j-nZz1jgDRaVPOap7P06koXJl-E_L9iU39yQEIB5I5jOVqPFEB-kQcAE_YYFFXPVnN-GoVp3MULdDzUFZYFyR72ScawuOJ9XKSqPPNU9vuVSMluZrjIwpASnGJJKEBIESoBD-DeXoT51scOR6nynEC5ChiOJAQxJXrlypJQgnhnCcKr3-jK8wxXLAQTl94h9yOw4nL5gB8PvZgGk5Wj8GCUgjpB-CHGZHHwC5yuHfw-pjrAa-qui3NCy__eMUJ4BkWuSrtIS5tsInDme86x0WBQ018lix_2e9FaHSsq16_9n-jzD8KYNWGIKE-xaHWiW93ah9Z8mKzvm-7aAguGYbDTuk4Lbcd1aX3bktWdofcViZuy5PSEdsnDHWXW-F0tEivXoDe4gisQ!!/dz/d5/L2dBISEvZ0FBIS9nQSEh/).

The Information Technology Industry Council. (2023) Getting the EU AI Act Done: What's Left to Do? (<https://www.itic.org/news-events/techwonk-blog/getting-the-eu-ai-act-done-whats-left-to-do>).

The Treaty On The Functioning Of the European Union (<https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:12012E/TXT:en:PDF>).

UNCTAD. (14 April 2022) Romania introduces amendments to the FDI screening regime. (<https://investment-policy.unctad.org/investment-policy-monitor/measures/3911/romania-introduces-amendments-to-the-fdi-screening-regime>).

Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny (ÚPSVR). (n.d.). Zamestnávanie cudzincov na území Slovenskej republiky za rok 2023. (https://www.upsvr.gov.sk/statistiky/zamestnavanie-cudzincov-statistiky/zamestnavanie-cudzincov-na-uzemi-slovenskej-republiky-za-rok-2023.html?page_id=1247176).

Veld, J. (2019) The economic benefits of the EU Single Market in goods and services. *Journal of Policy Modeling* 41(5): 803-18.

World Bank. (n.d.) GDP growth (annual %) - Slovak Republic. (<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?locations=SK>).

World Integrated Trade Solution. (2018) United States Non-Tariff Measure (NTM) Summary. (<https://wits.worldbank.org/tariff/non-tariff-measures/en/country/USA>).

World Trade Organization. (2023) Trade profiles 2023. Geneva: World Trade Organization.

Zhang, L., Sheng, Z., and Guo, Y. (2019) The effects of equity financing and debt financing on technological innovation: Evidence from developed countries. *Baltic Journal of Management* 14(4): 698-715.

O autoroch

Matej Bárta vyštudoval politológiu na University of Amsterdam, špecializoval sa na verejnú politiku. S INESS spolupracoval už počas štúdia, po jeho ukončení nastúpil ako nový člen. Venuje sa predovšetkým zdravotnej politike, pracuje však aj na projektoch z iných oblastí. Popri práci v INESS sa dlhodobo angažuje aj v Slovenskej Debatnej Asociácii.

Radovan Ďurana po ukončení Fakulty manažmentu UK v Bratislave so špecializáciou finančný manažment pracoval v komerčnej banke v zahraničí ako analytik. Oblasťou jeho záujmu sú verejné financie, sociálny systém. Už niekoľko rokov vedie vzdelávací projekt Cena štátu. Pôsobí aj ako fellow francúzskeho IREF.

Publikácia vznikla v spolupráci so združením Epicenter.

Vydal: INESS - Institute of Economic and Social Studies

www.iness.sk

Autori: Matej Bárta, Radovan Ďurana

Grafický dizajn: Katarína Ševčíková, INESS

Rok vydania: 2024

Kontakt:

Matej Bárta

matej.barta@iness.sk

Radovan Ďurana

radovan.durana@iness.sk

Pozrite si naše ďalšie publikácie

Tieto a aj všetky ostatné publikácie nájdete vo formáte PDF na webe [ines.sk](https://www.ines.sk) v sekcii Publikácie.

2% pre INESS

Pridajte sa k nám svojimi 2% a zvýšme spolu tlak na zodpovednejšie hospodárenie štátu a menej regulácií, nech znie viac rozumu a menej populizmu.

www.iness.sk